AUGLÝSING

um endurskoðaðan félagsmálasáttmála Evrópu.

Hinn 4. júlí 2024 var Evrópuráðinu afhent fullgildingarskjal Íslands vegna félagsmálasáttmála Evrópu (endurskoðaður), sem gerður var í Strassborg 3. maí 1996.

Samningurinn öðlaðist gildi gagnvart Íslandi 1. september 2024 og er birtur sem fylgiskjal með auglýsingu þessari.

Þetta er hér með gert almenningi kunnugt.

Utanríkisráðuneytinu, 19. desember 2024.

Þórdís Kolbrún Reykfjörð Gylfadóttir.

Martin Eyjólfsson.

Fylgiskjal 1.

Félagsmálasáttmáli Evrópu (endurskoðaður).

Inngangsorð

Ríkisstjórnir þær, sem hafa undirritað sáttmála þennan og eru aðilar að Evrópuráðinu,

hafa í huga, að markmið Evrópuráðsins er að efla einingu meðal aðildarríkjanna í því skyni að standa vörð um og stuðla að framgangi þeirra hugsjóna og meginreglna, sem eru sameiginleg arfleifð þeirra og greiða fyrir efnahagslegum og félagslegum framförum, einkum með því að viðhalda og styrkja jafnt mannréttindi sem mannfrelsi,

hafa í huga, að með Evrópusamningnum um vernd mannréttinda og mannfrelsis, sem undirritaður var í Róm 4. nóvember 1950, og samningsviðaukum við hann, hafa aðildarríki Evrópuráðsins samþykkt að tryggja íbúum sínum þau borgaralegu og stjórnmálalegu réttindi, sem þar er getið,

hafa í huga, að með félagsmálasáttmála Evrópu, sem lagður var fram til undirritunar í Torino 18. október 1961 og bókunum við hann, hafa aðildarríki Evrópuráðsins samþykkt að tryggja íbúum sínum þau félagslegu réttindi, sem þar er getið, í þeim tilgangi að bæta lífskjör þeirra og velferð,

minnast þess, að á ráðherraráðstefnunni um mannréttindi, sem haldin var í Róm 5. nóvember 1990, var annars vegar lögð áhersla á að nauðsynlegt væri að varðveita öll mannréttindi sem órjúfanlega heild, hvort heldur þau eru borgaraleg, stjórnmálaleg, efnahagsleg, félagsleg eða menningarleg, og hins vegar að gera nýtt átak til að glæða félagsmálasáttmála Evrópu,

eru staðráðnar í, eins og ákveðið var á ráðherraráðstefnunni sem haldin var í Torino 21. og 22. október 1991, að uppfæra og aðlaga inntak sáttmálans, einkum með tilliti til þeirra félagslegu grundvallarbreytinga sem orðið hafa frá því að hann var samþykktur,

gera sér ljósa kosti þess að sameina í endurskoðuðum sáttmála, sem ætlað er að leysa félagsmálasáttmála Evrópu smám saman af hólmi, réttindin sem tryggð eru með sáttmálanum með áorðnum breytingum, réttindin sem tryggð eru með viðbótarbókuninni frá 1988 og ný réttindi, sem nú bætast við,

og hafa orðið ásáttar um eftirfarandi:

I. hluti

Samningsaðilar eru sammála um að það sé markmið stefnu þeirra, sem fylgja ber með öllum tiltækum ráðum, bæði á innlendum og alþjóðlegum vettvangi, að skapa þau skilyrði sem þarf til þess að framfylgja megi eftirfarandi réttindum og meginreglum með góðum árangri:

1. Allir menn skulu eiga þess kost að vinna fyrir sér í starfi, sem þeir hafa ráðið sig til sjálfviljugir.
2. Allir launþegar eiga rétt á sanngjörnum vinnuskilyrðum.
3. Allir launþegar eiga rétt á öruggum og heilsusamlegum vinnuskilyrðum.
4. Allir launþegar eiga rétt á sanngjörnum launum er nægi fyrir sómasamlegum lífskjörum til handa þeim og fjölskyldum þeirra.
5. Allir launþegar og vinnuveitendur eiga rétt á að gerast aðilar að samtökum, innlendum eða alþjóðlegum, til að vernda efnahagsleg og félagsleg réttindi sín.
6. Allir launþegar og vinnuveitendur eiga rétt á að gera kjarasamninga sameiginlega.
7. Börn og ungmenni eiga rétt á sérstakri vernd gegn líkamlegri og siðferðilegri hættu sem að þeim steðjar.
8. Við barnsburð eiga vinnandi konur rétt á sérstakri vernd.
9. Allir menn eiga rétt á viðeigandi aðstöðu til að njóta atvinnuráðgjafar með það fyrir augum að auðvelda þeim að velja sér starf sem henti einstaklingsbundinni hæfni þeirra og áhuga.
10. Allir menn eiga rétt á viðunandi aðstöðu til starfsmenntunar.
11. Allir menn eiga rétt á að njóta góðs af hvers kyns ráðstöfunum, er miða að því að tryggja sem best heilsu þeirra.
12. Allir launþegar og þeir sem eru á framfæri þeirra eiga rétt á almannatryggingum.

13. Hver sá sem ekki hefur næg fjárráð á rétt á félagslegri aðstoð og heilbrigðisþjónustu.
14. Allir menn eiga að njóta félagslegrar velferðarþjónustu.
15. Fatlaðir eiga rétt á sjálfstæði, félagslegri aðlögun og þátttöku í samfélaginu.
16. Fjölskyldan er hornsteinn þjóðfélagsins og á því rétt á viðeigandi félagslegri, lagalegri og efnahagslegri vernd svo að hún fái notið sín til fulls.
17. Börn og ungmenni eiga rétt á viðunandi félagslegri, lagalegri og efnahagslegri vernd.
18. Ríkisborgarar sérhvers aðildarríkis eiga rétt á að leggja stund á hvers kyns arðbæra starfsemi á landsvæði annars aðildarríkis og njóta jafnréttis við ríkisborgara þess síðarnefnda, með fyrirvara um takmarkanir sem byggjast á gildum efnahagslegum eða félagslegum ástæðum.
19. Farandlaunþegar, sem eru ríkisborgarar aðildarríkis, eiga ásamt fjölskyldu sinni rétt á vernd og aðstoð á landsvæði allra annarra aðildarríkja.
20. Allir launþegar eiga rétt á sömu tækifærum og sömu kjörum hvað varðar starf og atvinnu, án mismununar vegna kynferðis.
21. Launþegar eiga rétt á upplýsingum og samráði í fyrirtækinu.
22. Launþegar eiga rétt á að taka þátt í að móta og bæta vinnuskilyrði og vinnuumhverfi í fyrirtækinu.
23. Allir aldraðir eiga rétt á félagslegri vernd.
24. Allir launþegar eiga rétt á vernd ef þeir missa starf sitt.
25. Allir launþegar eiga rétt á að kröfur þeirra séu tryggðar ef vinnuveitandi verður ógjaldfær.
26. Allir launþegar eiga rétt á að starfa með reisn.
27. Öllum þeim sem bera ábyrgð á fjölskyldu og hafa eða vilja hafa atvinnu skal vera frjálst að gera það án þess að sæta mismunun og, eftir því sem unnt er, án þess að til árekstra komi milli atvinnu og fjölskylduábyrgðar.
28. Fulltrúar launþega innan fyrirtækja eiga rétt á vernd fyrir gjörðum sem geta valdið þeim skaða og eiga þeir að hafa viðunandi aðstöðu til að sinna störfum sínum.
29. Allir launþegar eiga rétt á upplýsingum og samráði við framkvæmd hópuppsagna.
30. Allir menn eiga rétt á vernd gegn fátækt og félagslegri útskúfun.
31. Allir menn eiga rétt á húsnæði.

II. hluti

Eins og kveðið er á um í III. hluta skuldbinda samningsaðilar sig til að álíta sig bundna af þeim skuldbindingum sem um getur í eftirfarandi greinum og málsgreinum.

1. gr. – Réttur til vinnu.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til vinnu skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að fallast á það sem eitt af helstu markmiðum sínum og skyldu að koma á og viðhalda eins mikilli og öruggri atvinnu og unnt er með það fyrir augum að fullri atvinnu verði náð;
2. að standa með skilvirkum hætti vörð um rétt launþegans til þess að vinna fyrir sér í starfi sem hann hefur ráðið sig til sjálfviljugur;
3. að koma á eða halda uppi ókeypis vinnumiðlun fyrir alla launþega;
4. að láta í té eða efla viðeigandi atvinnuráðgjöf, starfsmenntun og endurhæfingu.

2. gr. – Réttur til sanngjarnra vinnuskilyrða.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til sanngjarnra vinnuskilyrða skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að kveða á um hæfilegan daglegan og vikulegan vinnutíma og skal vinnuvikan stytt smám saman eftir því sem aukin framleiðni og aðrir viðeigandi þættir leyfa;
2. að kveða á um launaða almenna frídaga;
3. að kveða á um að minnsta kosti fjögurra vikna árlegt orlof;
4. að útrýma áhættu við störf, sem eru í eðli sínu hættuleg eða óheilnæm, og sé ekki unnt að útrýma slíkum áhættuþáttum eða draga nægilega úr þeim, að mæla fyrir um annaðhvort styttri vinnutíma eða viðbótarorlof til handa launþegum sem vinna slík störf;
5. að tryggja vikulegan hvíldartíma sem skal, eftir því sem unnt er, bera upp á þann vikudag sem telst hefðbundinn eða venjubundinn hvíldardagur í hlutaðeigandi landi eða héraði;

6. að tryggja að launþegar fái, svo fljótt sem auðið er, og aldrei síðar en tveimur mánuðum eftir að þeir hefja störf, skriflegar upplýsingar um helstu atriði starfssamnings eða ráðningarkjara;
7. að tryggja að launþegar, sem vinna næturvinnu, njóti góðs af aðgerðum sem miðast við sérstöðu slíkra starfa.

3. gr. – Réttur til öruggra og heilsusamlegra vinnuskilyrða.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til öruggra og heilsusamlegra vinnuskilyrða skuldbinda samningsaðilar sig til þess, í samráði við samtök vinnuveitenda og launþega:

1. að skilgreina, hrinda í framkvæmd og endurskoða með reglulegu millibili heilsteypta innanlandsstefnu um öryggi og hollustuhætti á vinnustöðum og í vinnuumhverfi. Helsta markmið þeirrar stefnu skal vera að auka öryggi og hollustuhætti á vinnustöðum og að koma í veg fyrir slys og heilsutjón sem hlýst af vinnu, tengist vinnu eða verður við vinnu, einkum með því að draga sem mest úr þeim hættum sem eiginlegar eru vinnuumhverfinu;
2. að gefa út reglur um öryggi og hollustuhætti;
3. að fylgja eftir framkvæmd slíkra reglna með eftirlitsaðgerðum;
4. að efla stöðugt þróun heilbrigðisþjónustu atvinnulífsins fyrir alla launþega þar sem lögð er áhersla á forvarnir og ráðgjöf.

4. gr. – Réttur til sanngjarnra launa.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til sanngjarnra launa skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að viðurkenna rétt launþega til launa sem veiti þeim og fjölskyldum þeirra sómasamleg lífsskilyrði;
2. að viðurkenna rétt launþega til hærri launa fyrir yfirvinnu, með fyrirvara um undantekningar í sérstökum tilvikum;
3. að viðurkenna rétt karla og kvenna til sömu launa fyrir jafngild störf;
4. að viðurkenna rétt allra launþega til sanngjarns uppsagnarfrests;
5. að leyfa aðeins frádrátt frá launum með þeim skilyrðum og að því marki sem innlend lög eða reglur segja til um eða ákveðið er með kjarasamningum eða úrskurði gerðardóms.

Þessum rétti skal ná fram með frjálsum kjarasamningum, lögboðnu kerfi til launaákvörðunar eða öðrum úrræðum sem hæfa aðstæðum í landinu.

5. gr. – Réttur til að stofna félög.

Í því skyni að tryggja eða auka frelsi launþega og vinnuveitenda til þess að stofna staðbundin samtök, landssamtök eða alþjóðasamtök til að gæta efnahagslegra og félagslegra hagsmuna sinna og ganga í slík samtök heita samningsaðilar því að landslög muni ekki skerða þetta frelsi né heldur skal þeim beitt í þá veru. Ákvarða skal með innlendum lögum eða reglum að hve miklu leyti tryggingarnar, sem þessi grein kveður á um, skuli ná til lögreglumanna. Enn fremur skal ákvarða með innlendum lögum og reglum hver meginreglan um beitingu slíkra trygginga gagnvart hermönnum skuli vera og að hve miklu leyti þær skuli ná til einstaklinga í þeim hópi.

6. gr. – Réttur til kjarasamninga.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til kjarasamninga skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að efla samráð launþega og vinnuveitenda;
2. að efla, eftir þörfum og atvikum, kerfi frjálsra samningsviðræðna milli vinnuveitenda eða samtaka vinnuveitenda annars vegar og launþegasamtaka hins vegar í þeim tilgangi að samræma almenn atvinnuskilyrði með kjarasamningum;
3. að stuðla að stofnun og notkun hentugs kerfis sáttargerðar og frjálsra gerðardóma til lausnar vinnudeilum;

og viðurkenna:

4. rétt launþega og vinnuveitenda til hópaðgerða ef til hagsmunaárekstra kemur, þar á meðal verkfallsrétt, með fyrirvara um skuldbindingar sem kunna að leiða af gildandi kjarasamningum.

7. gr. – Réttur barna og ungmenna til verndar.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar barna og ungmenna til verndar skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að kveða á um að lágmarksaldur til starfsráðningar skuli vera 15 ár, með fyrirvara um undantekningar vegna barna, sem ráðin eru til tiltekinna léttra starfa sem skaða ekki heilsu þeirra, siðferði eða menntun;
2. að kveða á um að lágmarksaldur til starfsráðningar skuli vera 18 ár þegar um er að ræða tiltekin störf sem talin eru hættuleg eða heilsuspillandi;
3. að kveða á um að börn, sem ekki hafa lokið skyldunámi, skuli ekki ráðin til starfa sem gætu hamlað því að þau fái notið skólagöngu sinnar til fulls;
4. að kveða á um að vinnutími barna og ungmenna yngri en 18 ára skuli takmarkaður í samræmi við þarfir þeirra og þroska, einkum þörf þeirra á starfsmenntun;
5. að viðurkenna rétt ungra launþega og lærlinga til sanngjarnra launa eða annarra hæfilegra greiðslna;
6. að kveða á um að sá tími, sem fer til starfsmenntunar ungmenna í venjulegum vinnutíma með samþykki vinnuveitanda, skuli teljast til vinnutíma;
7. að kveða á um að launþegar yngri en 18 ára skuli eiga rétt á að minnsta kosti fjögurra vikna orlofi á ári;
8. að kveða á um að börn og ungmenni yngri en 18 ára skuli ekki ráðin til næturvinnu að undanskildum tilteknum störfum sem kveðið er á um í innlendum lögum eða reglum;
9. að kveða á um að börn og ungmenni yngri en 18 ára, sem ráðin eru til tiltekinna starfa sem mælt er fyrir um í innlendum lögum eða reglum skuli fara reglulega í læknisskoðun;
10. að tryggja sérstaka vernd gegn líkamlegri og siðferðilegri hættu sem steðjar að börnum og ungmennum, einkum þeirri sem leiðir beint eða óbeint af vinnu þeirra.

8. gr. – Réttur vinnandi kvenna til mæðraverndar.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar vinnandi kvenna til mæðraverndar skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að kveða á um að vinnandi konur taki sér leyfi fyrir og eftir fæðingu, samtals eigi skemmra en fjórtán vikur, og njóti þær þá orlofs, bóta almannatrygginga eða bóta úr opinberum sjóðum;
2. að líta svo á, að ólöglegt sé að vinnuveitandi segi konu upp störfum frá því hún tilkynnir vinnuveitanda um þungun sína uns fæðingarorlofi hennar lýkur, eða að hann segi henni upp störfum þannig að uppsagnarfrestur renni út á því tímabili;
3. að kveða á um að mæður með börn á brjósti skuli eiga rétt á nægum tíma til brjóstagjafar;
4. að setja reglur um næturvinnu þungaðra kvenna, þeirra sem nýstignar eru af sæng og mæðra með börn á brjósti;
5. að banna að þungaðar konur, þær sem nýstignar eru af sæng eða mæður með börn á brjósti séu látnar vinna námuvinnu neðanjarðar eða hverja aðra þá vinnu sem er í eðli sínu hættuleg, heilsuspillandi eða erfið, og að gera viðeigandi ráðstafanir til að tryggja rétt slíkra kvenna til atvinnu.

9. gr. – Réttur til atvinnuráðgjafar.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til atvinnuráðgjafar skuldbinda samningsaðilar sig til að veita þjónustu eða efla hana, eftir þörfum, til þess að aðstoða alla einstaklinga, einnig fatlaða, við að leysa úr málum sem varða starfsval og starfsframvindu, að teknu tilliti til persónueinkenna hlutaðeigandi og þess hvernig þau nýtast á vinnumarkaði; þessi aðstoð skal veitt að kostnaðarlausu börnum og ungmennum, að meðtöldum skólabörnum, sem og fullorðnum.

10. gr. – Réttur til starfsmenntunar.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til starfsmenntunar skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að koma á fót eða efla, eftir þörfum, tæknimenntun og starfsmenntun til handa öllum einstaklingum, einnig fötluðum, í samráði við samtök vinnuveitenda og launþega, og að gera þeim kleift að öðlast aðgang að æðri tæknimenntun og háskólamenntun á forsendum sem eingöngu eru byggðar á hæfni einstaklingsins;
2. að koma á fót eða efla lærlingakerfi og önnur námskerfi til þess að þjálfa pilta og stúlkur til ýmissa starfa;
3. að koma á fót eða efla, eftir þörfum:
   a. viðeigandi og aðgengilega námsaðstöðu fyrir fullorðna launþega;
   b. sérstaka aðstöðu til endurmenntunar fyrir fullorðna launþega þegar þörf er á slíku vegna tækniþróunar eða nýrrar stefnu í atvinnumálum;
4. að sjá þeim sem hafa verið atvinnulausir um langt skeið fyrir endurmenntun eða bæta menntun þeirra og möguleika til enduraðlögunar;
5. að stuðla að því að sú aðstaða sem býðst nýtist til fulls með því að gera eftirfarandi ráðstafanir:
   a. lækka eða fella niður hvers kyns gjöld;
   b. veita fjárhagsaðstoð þar sem við á;
   c. fella þann tíma, sem launþegi ver til viðbótarnáms að beiðni vinnuveitanda meðan á ráðningu stendur, inn í venjulegan vinnutíma;
   d. tryggja með hæfilegu eftirliti, í samráði við samtök vinnuveitenda og launþega, skilvirkni lærlingakerfis og annarra námskerfa fyrir unga launþega svo og almenna vernd ungra launþega.

11. gr. – Réttur til heilsuverndar.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til heilsuverndar skuldbinda samningsaðilar sig til þess að gera viðeigandi ráðstafanir, annaðhvort beint eða í samvinnu við opinberar stofnanir eða einkasamtök, sem miða meðal annars að því:

1. að útrýma orsökum vanheilsu eins og framast er unnt;
2. að láta í té ráðgjafar og fræðsluþjónustu til heilsueflingar, enn fremur að stuðla að aukinni ábyrgðartilfinningu einstaklinga í heilbrigðismálum;
3. að koma eins og framast er unnt í veg fyrir farsóttir, landlæga sjúkdóma og aðra sjúkdóma.

12. gr. – Réttur til almannatrygginga.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til almannatrygginga skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að koma á fót eða viðhalda almannatryggingakerfi;
2. að halda uppi almannatryggingakerfi á viðunandi stigi og jafnist það að minnsta kosti á við það sem er forsenda fullgildingar Evrópureglna um félagslegt öryggi;
3. að leitast við að koma almannatryggingakerfi smám saman á hærra stig;
4. að gera, með viðeigandi tvíhliða og marghliða samningum eða eftir öðrum leiðum og með fyrirvara um skilyrðin sem sett eru í slíkum samningum, ráðstafanir til þess að tryggja:
   a. jafnræði milli eigin ríkisborgara og ríkisborgara annarra samningsaðila hvað varðar rétt til almannatrygginga, þar á meðal bótarétt samkvæmt lögum um almannatryggingar, hvernig sem þeir sem njóta verndar færa sig á landsvæði samningsaðilanna;
   b. að réttur til almannatrygginga fáist, að honum sé haldið og hann endurheimtur, til dæmis með því að leggja saman trygginga eða starfstímabil sem lokið er samkvæmt löggjöf hvers samningsaðila.

13. gr. – Réttur til félagslegrar aðstoðar og heilbrigðisþjónustu.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til félagslegrar aðstoðar og heilbrigðisþjónustu skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að tryggja nægilega aðstoð til handa hverjum þeim sem hefur ónóg fjárráð og getur ekki aflað sér fjár af eigin rammleik eða eftir öðrum leiðum, einkum með því að fá greiðslur úr bótakerfi almannatrygginga, og sé um veikindi að ræða, að tryggja honum þá umönnun sem nauðsynleg er vegna ástands hans;

2. að tryggja að stjórnmálaleg eða félagsleg réttindi þeirra sem slíkrar aðstoðar njóta skerðist ekki af þeim sökum;
3. að sjá til þess að allir geti notið ráðgjafar og persónulegrar aðstoðar eftir þörfum hjá viðeigandi opinberri eða einkarekinni þjónustu svo að koma megi í veg fyrir skort, draga úr honum eða útrýma, hvort sem í hlut eiga einstaklingar eða fjölskyldur þeirra;
4. að beita ákvæðunum, sem um getur í 1., 2. og 3. mgr. þessarar greinar, í þágu ríkisborgara annarra samningsaðila, sem dvelja löglega á landsvæði þeirra, eins og um væri að ræða heimamenn, í samræmi við samþykkt Evrópuríkja um framfærslu og læknishjálp sem undirrituð var í París 11. desember 1953.

14. gr. – Réttur til að njóta félagslegrar velferðarþjónustu.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til félagslegrar velferðarþjónustu skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að efla eða láta í té þjónustu, sem byggist á þeim aðferðum sem tíðkast í samfélagsþjónustu og stuðlar að velferð og þroska einstaklinga jafnt sem þjóðfélagshópa og að aðlögun þeirra að félagslegu umhverfi;
2. að hvetja til þátttöku einstaklinga og samtaka sjálfboðaliða eða annarra við að koma á fót og halda úti slíkri þjónustu.

15. gr. – Réttur fatlaðra til sjálfstæðis, félagslegrar aðlögunar og þátttöku í samfélaginu.

Í því skyni að tryggja fötluðum, án tillits til aldurs þeirra eða eðlis og orsaka fötlunarinnar, skilvirka beitingu réttarins til sjálfstæðis, félagslegrar aðlögunar og þátttöku í samfélaginu, skuldbinda samningsaðilar sig sérstaklega til:

1. að gera nauðsynlegar ráðstafanir til að láta fötluðum í té ráðgjöf, fræðslu og starfsmenntun innan ramma hins almenna kerfis, eftir því sem unnt er, en sé það ekki unnt, fyrir milligöngu sérhæfðra stofnana, opinberra eða einkarekinna;
2. að auðvelda fötluðum aðgang að atvinnu með öllum ráðum sem miða að því að hvetja vinnuveitendur til þess að ráða fatlaða og hafa þá í vinnu í venjulegu vinnuumhverfi og laga vinnuumhverfið að þörfum fatlaðra eða, sé þess ekki kostur vegna eðlis fötlunarinnar, að beita sér fyrir eða skapa vernduð störf með hliðsjón af því hvað fötlunin er mikil. Í sumum tilvikum er nauðsynlegt að leita til sérhæfðra atvinnumiðlana og stuðningsþjónustu;
3. að stuðla að fullri félagslegri aðlögun og þátttöku fatlaðra í samfélaginu, með ýmsum ráðum, með því meðal annars að láta þeim í té stoðtæki í því skyni að sigrast á hindrunum við tjáskipti og hreyfingu og greiða fyrir aðgangi að samgöngutækjum, húsnæði, menningarstarfi og tómstundaiðju.

16. gr. – Réttur fjölskyldunnar til félagslegrar, lagalegrar og efnahagslegrar verndar.

Í því skyni að tryggja þau skilyrði sem nauðsynleg eru fullum þroska fjölskyldunnar, en hún er hornsteinn samfélagsins, skuldbinda samningsaðilar sig til að efla efnahagslega, lagalega og félagslega vernd fjölskyldulífsins með ráðum á borð við félagslegar bætur og fjölskyldubætur, skattareglur, byggingu hentugs fjölskylduhúsnæðis, aðstoð við þá sem hafa nýlega stofnað heimili og með öðrum tiltækum ráðum.

17. gr. – Réttur barna og ungmenna til félagslegrar, lagalegrar og efnahagslegrar verndar.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar barna og ungmenna til þess að vaxa úr grasi í umhverfi, sem stuðlar að fullum þroska þeirra, líkamlegum og vitsmunalegum, skuldbinda samningsaðilar sig til að gera allar viðeigandi og nauðsynlegar ráðstafanir, annaðhvort með beinum hætti eða í samvinnu við opinber og einkarekin samtök, til þess:

1. a. að tryggja, með hliðsjón af réttindum og skyldum foreldra, að börn og ungmenni njóti þeirrar umönnunar, aðstoðar, fræðslu og menntunar sem þau þarfnast, einkum með því

að sjá um að koma á fót eða viðhalda stofnunum og þjónustu sem þjóna þessum tilgangi með fullnægjandi hætti;
b. að vernda börn og ungmenni gegn vanrækslu, ofbeldi og misnotkun;
c. að veita börnum og ungmennum, sem eru tímabundið eða varanlega svipt stuðningi fjölskyldu sinnar, vernd og sérstaka ríkisaðstoð;

2. að láta börnum og ungmennum í té ókeypis grunnskóla og framhaldsskólafræðslu og hvetja þau jafnframt til reglulegrar skólasóknar.

18. gr. – Réttur til að stunda launað starf á landsvæði annarra samningsaðila.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til að stunda launað starf á landsvæði annarra samningsaðila skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að beita gildandi reglum af víðsýni;
2. að einfalda gildandi formsatriði og draga úr eða fella niður stimpilgjöld og önnur gjöld sem erlendum launþegum eða vinnuveitendum þeirra er gert að greiða;
3. að slaka hver um sig eða sameiginlega á reglum um ráðningu erlendra launþega;

og viðurkenna:

4. rétt ríkisborgara sinna til þess að fara úr landi í því skyni að stunda launað starf á landsvæði annarra samningsaðila.

19. gr. – Réttur farandlaunþega og fjölskyldna þeirra á vernd og aðstoð.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar farandlaunþega og fjölskyldna þeirra á vernd og aðstoð á landsvæði annars samningsaðila skuldbinda samningsaðilar sig til:

1. að viðhalda, eða ganga úr skugga um að viðhaldið sé, hæfilegri og ókeypis þjónustu til að aðstoða slíka launþega, einkum við að afla réttra upplýsinga, og að beita öllum tiltækum ráðum, eftir því sem innlend lög og reglur heimila, til að koma í veg fyrir villandi áróður varðandi búferlaflutninga milli landa;
2. að gera viðeigandi ráðstafanir í lögsagnarumdæmi sínu til að greiða fyrir brottför, ferð og móttöku þessara launþega og fjölskyldna þeirra, og tryggja þeim viðeigandi heilbrigðisþjónustu, læknisaðstoð og góða hollustuhætti í lögsagnarumdæmi sínu á meðan á ferðinni stendur;
3. að efla eftir atvikum samvinnu félagslegra þjónustustofnana, opinberra eða einkarekinna, bæði í landinu sem flutt er frá og því sem flutt er til;
4. að tryggja slíkum launþegum, sem dvelja löglega á landsvæði þeirra, kjör sem ekki eru lakari en kjör eigin ríkisborgara hvað varðar eftirtalin atriði, að því marki sem lög og reglur fjalla um slík mál eða eru háð eftirliti stjórnsýsluyfirvalda:
   a. laun og önnur ráðningarkjör og vinnuskilyrði;
   b. aðild að stéttarfélögum og ávinning af kjarasamningum;
   c. húsnæði;
5. að tryggja slíkum launþegum, sem dvelja löglega á landsvæði þeirra, jafngóð kjör og eigin ríkisborgurum hvað varðar skatta, skyldur og gjöld sem lögð eru á vegna launþegans;
6. að greiða eftir fremsta megni fyrir því að fjölskylda erlends launþega, sem hefur verið heimiluð búseta á landsvæðinu, geti sameinast;
7. að tryggja að slíkir launþegar, sem dvelja löglega á landsvæði þeirra, fái sams konar meðferð og eigin ríkisborgarar við málarekstur vegna atriða sem um getur í þessari grein;
8. að tryggja að slíkum launþegum, sem dvelja löglega á landsvæði þeirra, sé ekki vísað úr landi nema þeir stofni þjóðaröryggi í hættu eða brjóti gegn almannahagsmunum eða siðgæði;
9. að heimila að slíkir launþegar millifæri innan löglegra marka þann hluta af tekjum sínum og sparifé sem þeir kjósa;
10. að láta þá vernd og aðstoð, sem kveðið er á um í þessari grein, einnig ná til farandlaunþega sem stunda sjálfstæða starfsemi, að því marki sem slíkar ráðstafanir eiga við;
11. að stuðla að og greiða fyrir því að farandlaunþegum og fjölskyldum þeirra sé kennd þjóðtunga viðtökuríkisins, eða ein þeirra, séu þær fleiri en ein;
12. að stuðla að og greiða fyrir því eftir fremsta megni að börn farandlaunþegans fái kennslu í móðurmáli hans.

20. gr. – Réttur til sömu tækifæra og jafnræðis hvað varðar starf og atvinnu án mismununar vegna kynferðis.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til sömu tækifæra og jafnræðis hvað varðar starf og atvinnu án mismununar vegna kynferðis skuldbinda samningsaðilar sig til að viðurkenna þann rétt og að gera viðeigandi ráðstafanir til að tryggja eða efla framkvæmd hans á þeim sviðum sem hér eru talin upp:

a. aðgangur að atvinnu, starfsöryggi og enduraðlögun að atvinnulífi;
b. atvinnuráðgjöf, menntun, endurmenntun og endurhæfing;
c. starfskjör og starfsskilyrði, þar með talin launakjör;
d. framvinda starfsferils, þar með talin stöðuhækkun.

21. gr. – Réttur til upplýsinga og samráðs.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar launþega til upplýsinga og samráðs í fyrirtækinu skuldbinda samningsaðilar sig til að beita sér fyrir eða hvetja til ráðstafana sem geri launþegum eða fulltrúum þeirra kleift, í samræmi við lög og venjur í landinu:

a. að fá reglulega eða þegar það hentar auðskildar upplýsingar um efnahagslega og fjárhagslega stöðu fyrirtækisins sem þeir starfa hjá, þó með þeim fyrirvara að tilteknar upplýsingar sem gætu skaðað fyrirtækið séu háðar trúnaði eða verði ekki veittar; og
b. að hafa tímanlega samráð um ákvarðanir sem verið er að taka og gætu verið afdrifaríkar fyrir hagsmuni launþega, einkum þær ákvarðanir sem gætu haft mikil áhrif á starfsmannahald fyrirtækisins.

22. gr. – Réttur til að taka þátt í að móta og bæta vinnuskilyrði og vinnuumhverfi í fyrirtækinu.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar launþega til að taka þátt í að móta og bæta vinnuskilyrði og vinnuumhverfi í fyrirtækinu skuldbinda samningsaðilar sig til þess að samþykkja eða stuðla að aðgerðum sem gera launþegum eða fulltrúum þeirra kleift, í samræmi við lög og venjur í landinu, að taka þátt í:

a. að móta og bæta vinnuskilyrði, vinnuskipulag og vinnuumhverfi;
b. heilsuvernd og öryggismálum í fyrirtækinu;
c. skipulagi félagslegrar og félagsmenningarlegrar þjónustu og aðstöðu í fyrirtækinu;
d. eftirliti með því að farið sé eftir reglum á þessum sviðum.

23. gr. – Réttur aldraðra til félagslegrar verndar.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar aldraðra til félagslegrar verndar skuldbinda samningsaðilar sig til að samþykkja eða stuðla að viðeigandi aðgerðum, hvort heldur með beinum hætti eða í samvinnu við opinber eða einkarekin samtök, sem miða einkum að því:

– að gera öldruðum kleift að vera þátttakendur í samfélaginu eins lengi og unnt er, með eftirtöldum ráðum:
  a. tekjum sem nægja þeim til að lifa með reisn og taka virkan þátt í opinberu lífi, félagslífi og menningarlífi;
  b. að veita þeim upplýsingar um þjónustu og aðstöðu sem öldruðum stendur til boða og möguleika þeirra til þess að færa sér slíkt í nyt;
– að gera öldruðum kleift að velja sér lífsstíl og lifa sjálfstæðu lífi í eigin umhverfi eins lengi og þeir hafa vilja og getu til, með eftirtöldum ráðum:
  a. að útvega þeim húsnæði sem samræmist þörfum þeirra og heilsufari eða viðeigandi aðstoð til þess að gera lagfæringar á eigin húsnæði;
  b. að sjá þeim fyrir heilsugæslu og þjónustu í samræmi við heilsufar;
– að tryggja öldruðum sem dvelja á stofnunum stuðning við hæfi, þó með virðingu fyrir einkalífi þeirra og þátttöku í ákvörðunum sem varða lífsskilyrði á stofnuninni.

24. gr. – Réttur launþega til verndar ef þeir missa starf sitt.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar launþega til verndar ef þeir missa starf sitt skuldbinda samningsaðilar sig til að viðurkenna:

a rétt allra launþega til þess að þeim sé ekki sagt upp störfum án þess að fyrir því liggi gildar ástæður sem varða getu þeirra eða hátterni eða helgast af rekstrarþörfum fyrirtækisins, starfsstöðvarinnar eða stofnunarinnar;

b. rétt þeirra launþega, sem sagt er upp störfum án gildrar ástæðu, til sanngjarna bóta eða annarra viðunandi úrbóta.

Í því augnamiði skuldbinda samningsaðilar sig að tryggja, að launþegi, sem telur að sér hafi verið sagt upp án gildrar ástæðu, eigi rétt til þess að áfrýja máli sínu til hlutlauss aðila.

25. gr. – Réttur launþega til þess að eiga tryggðar kröfur ef vinnuveitandi verður ógjaldfær.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar launþega til þess að eiga tryggðar kröfur ef vinnuveitandi verður ógjaldfær skuldbinda samningsaðilar sig til að kveða á um að kröfur launþega vegna starfssamninga eða vinnuréttarsambands séu tryggðar af þar til bærri stofnun eða með öðrum skilvirkum verndarúrræðum.

26. gr. – Réttur til að starfa með reisn.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar allra launþega til þess að sjá ekki sjálfsvirðingu sinni misboðið í starfi skuldbinda samningsaðilar sig, í samráði við samtök vinnuveitenda og launþega, til þess:

1. að efla vitund og upplýsingar um og forvarnir gegn kynferðislegri áreitni á vinnustað eða í tengslum við starfið og að neyta allra tiltækra ráða til þess að verja launþega gegn slíku hátterni;
2. að efla vitund og upplýsingar um og forvarnir gegn þrálátum og ámælisverðum eða augljóslega neikvæðum og meiðandi athöfnum, sem beinast að tilteknum launþegum á vinnustað eða í tengslum við starfið, og að neyta allra tiltækra ráða til þess að verja launþega gegn slíku hátterni.

27. gr. – Réttur launþega, sem bera ábyrgð á fjölskyldu, til sömu tækifæra og jafnræðis.

Í því skyni að tryggja beitingu réttar launþega af báðum kynjum, sem bera ábyrgð á fjölskyldu, til sömu tækifæra og jafnræðis, og að þeir njóti slíks til jafns við aðra launþega skuldbinda samningsaðilar sig til þess:

1. að gera viðeigandi ráðstafanir til þess:
   a. að gera launþegum, sem bera ábyrgð á fjölskyldu, kleift að hefja störf og halda þeim áfram, og enn fremur að hefja störf að nýju eftir fjarveru vegna þeirrar ábyrgðar, og einnig að gera ráðstafanir sem varða atvinnuráðgjöf og starfsmenntun;
   b. að taka mið af þörfum þeirra varðandi starfsskilyrði og almannatryggingar;
   c. að koma á fót eða auka þjónustu, opinbera eða einkarekna, einkum dagvistun barna og barnagæslu;
2. að sjá til þess að annað hvort foreldranna eigi þess kost, að loknu fæðingarorlofi, að taka sér foreldraleyfi til þess að annast barnið og skal lengd slíks leyfis og skilyrði þess ráðast af landslögum, kjarasamningum eða venju;
3. að tryggja að fjölskylduábyrgð verði ekki ein sér talin gild ástæða til uppsagnar.

28. gr. – Réttur fulltrúa launþega til verndar í fyrirtækinu og aðstaða sem þeim skal látin í té.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar fulltrúa launþega til þess að sinna störfum sínum skuldbinda samningsaðilar sig til að tryggja að í fyrirtækinu:

a. njóti þeir skilvirkrar verndar gegn athöfnum sem valda þeim tjóni, meðal annars uppsögn sem rekja má til stöðu þeirra og starfa sem fulltrúar launþega í fyrirtækinu;

b. sé þeim látin í té sú aðstaða sem þeir þurfa á að halda til að geta sinnt störfum sínum fljótt og vel, að teknu tilliti til vinnumarkaðarins í viðkomandi landi og þarfa viðkomandi fyrirtækis, stærðar þess og umsvifa.

29. gr. – Réttur til upplýsinga og samráðs við framkvæmd hópuppsagna.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttar launþega til upplýsinga og samráðs þegar kemur til hópuppsagna skuldbinda samningsaðilar sig til að tryggja að vinnuveitendur upplýsi og hafi samráð við fulltrúa launþega, með góðum fyrirvara áður en til slíkra hópuppsagna kemur, um leiðir til þess að koma í veg fyrir hópuppsagnir eða draga úr fjölda þeirra og milda afleiðingarnar, meðal annars með því að beita jafnframt félagslegum úrræðum sem miða einkum að aðstoð við endurráðningu eða endurmenntun viðkomandi launþega.

30. gr. – Réttur til verndar gegn fátækt og félagslegri útskúfun.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til verndar gegn fátækt og félagslegri útskúfun skuldbinda samningsaðilar sig til:

a. að gera ráðstafanir innan ramma samræmdrar heildarstefnu til þess að stuðla að því að þeir sem búa við félagslega útskúfun eða fátækt eða eiga það á hættu svo og fjölskyldur þeirra fái greiðan aðgang meðal annars að atvinnu, húsnæði, menntun, fræðslu, menningu, félagslegri aðstoð og heilbrigðisþjónustu;
b. að endurskoða þessar ráðstafanir í því skyni að aðlaga þær ef þörf krefur.

31. gr. – Réttur til húsnæðis.

Í því skyni að tryggja skilvirka beitingu réttarins til húsnæðis skuldbinda samningsaðilar sig til að gera ráðstafanir sem miða að því:

1. að stuðla að aðgangi að viðunandi húsnæði;
2. að koma í veg fyrir og draga úr húsnæðisleysi í því skyni að útrýma því smám saman;
3. að gera húsnæðisverð viðráðanlegt fyrir þá sem hafa ónóg fjárráð.

III. hluti

Grein A – Skuldbindingar.

1. Með fyrirvara um ákvæði greinar B hér á eftir skuldbindur sérhver samningsaðili sig til:
   a. að líta á I. hluta þessa sáttmála sem yfirlýsingu um þau markmið sem hann muni stefna að með öllum tiltækum ráðum, eins og segir í inngangsorðum þess hluta;
   b. að líta svo á að hann sé bundinn af að minnsta kosti sex af eftirtöldum níu greinum í II. hluta þessa sáttmála: 1., 5., 6., 7., 12., 13., 16., 19. og 20.;
   c. að líta svo á að til viðbótar sé hann bundinn af tilteknum fjölda greina eða tölusettra málsgreina í II. hluta sáttmálans að eigin vali, svo fremi að heildarfjöldi greina eða tölusettra málsgreina, sem hann er bundinn af, sé ekki minni en sextán greinar eða sextíu og þrjár tölusettar málsgreinar.
2. Greinarnar eða tölusettu málsgreinarnar, sem valdar eru samkvæmt b- og c-lið þessarar greinar, skulu tilkynntar framkvæmdastjóra Evrópuráðsins við afhendingu skjals til fullgildingar, viðurkenningar eða samþykkis.
3. Hver samningsaðili getur síðar lýst yfir með tilkynningu til framkvæmdastjóra Evrópuráðsins að hann líti svo á að hann sé bundinn af þeim greinum og tölusettu málsgreinum II. hluta sáttmálans, sem enn hafa ekki verið samþykktar í samræmi við 1. mgr. þessarar greinar. Síðari skuldbindingar teljast óaðskiljanlegur hluti fullgildingar, viðurkenningar eða samþykkis og skulu hafa sama gildi frá og með fyrsta degi næsta mánaðar eftir að liðinn er einn mánuður frá dagsetningu tilkynningar.
4. Sérhver samningsaðili skal halda úti vinnueftirlitskerfi sem hæfir aðstæðum í landinu.

Grein B – Tengsl við félagsmálasáttmála Evrópu og viðbótarbókun frá 1988.

1. Enginn aðili að félagsmálasáttmála Evrópu eða viðbótarbókuninni frá 5. maí 1988 má fullgilda, viðurkenna eða samþykkja þennan sáttmála nema hann telji sig að minnsta kosti bundinn af þeim

ákvæðum, sem svara til ákvæða félagsmálasáttmála Evrópu, og, þar sem við á, þeirrar viðbótarbókunar sem hann var bundinn af.

2. Viðurkenning skuldbindinga samkvæmt einhverju ákvæða þessa sáttmála skal frá gildistökudegi slíkra skuldbindinga gagnvart hlutaðeigandi aðila leiða til þess að samsvarandi ákvæði félagsmálasáttmála Evrópu og, þar sem við á, ákvæði viðbótarbókunar frá 1988 falla úr gildi gagnvart hlutaðeigandi aðila ef sá aðili er bundinn af fyrrnefnda skjalinu eða báðum skjölunum.

IV. hluti

Grein C – Eftirlit með framkvæmd þeirra skuldbindinga sem felast í þessum sáttmála.

Framkvæmd lögbundinna skuldbindinga, sem felast í þessum sáttmála, skal vera háð sama eftirliti og félagsmálasáttmáli Evrópu.

Grein D – Kærur hópa.

1. Ákvæði þessarar viðbótarbókunar við félagsmálasáttmála Evrópu, þar sem kveðið er á um kerfi fyrir kærur hópa, skulu gilda um skuldbindingarnar sem þessi sáttmáli tekur til og eiga við ríkin sem hafa fullgilt téða bókun.
2. Sérhvert ríki, sem ekki er bundið af þeirri viðbótarbókun við félagsmálasáttmála Evrópu, þar sem kveðið er á um kerfi fyrir kærur hópa, getur, við afhendingu skjals til fullgildingar, viðurkenningar eða samþykkis vegna þessa sáttmála eða hvenær sem er síðar, lýst yfir með tilkynningu til framkvæmdastjóra Evrópuráðsins að það samþykki eftirlit með skuldbindingum sínum samkvæmt þessum sáttmála í samræmi við þá málsmeðferð sem kveðið er á um í téðri bókun.

V. hluti

Grein E – Jafnræði.

Þau réttindi, sem um getur í þessum sáttmála, skulu tryggð án mismununar af neinu tagi svo sem á grundvelli kynþáttar, litarháttar, kynferðis, tungumáls, trúarbragða, stjórnmálaskoðana eða annarra skoðana, þjóðernis eða þjóðfélagsstöðu, heilsufars, tengsla við minnihlutahóp, uppruna eða annarrar stöðu.

Grein F – Undanþágur vegna styrjaldar eða neyðarástands.

1. Á tímum styrjaldar eða annars neyðarástands, sem ógnar tilveru þjóðar, er sérhverjum samningsaðila heimilt að grípa til ráðstafana, sem víkja frá skuldbindingum hans samkvæmt þessum sáttmála, að því marki sem brýn nauðsyn krefur, enda stangist slíkar ráðstafanir ekki á við aðrar skuldbindingar hans að þjóðarétti.
2. Sérhver samningsaðili, sem hefur nýtt sér þennan rétt til undanþágu, skal innan hæfilegs frests gera framkvæmdastjóra Evrópuráðsins fulla grein fyrir þeim ráðstöfunum, sem gerðar hafa verið, og ástæðunum sem liggja að baki þeim. Enn fremur skal hann tilkynna framkvæmdastjóranum um það þegar slíkar ráðstafanir falla úr gildi og þau ákvæði sáttmálans, sem hann hefur samþykkt, koma aftur til framkvæmda að fullu.

Grein G – Takmarkanir.

1. Þegar réttindi og meginreglur, sem um getur í I. hluta, hafa verið framkvæmdar að fullu skulu þær og skilvirk beiting þeirra samkvæmt því sem kveðið er á um í II. hluta, ekki háðar neinum takmörkunum eða hömlum öðrum en þeim, sem tilgreindar eru í fyrrnefndum hlutum, að frátöldum þeim, sem eru lögboðnar og nauðsynlegar í lýðræðisþjóðfélagi til verndar réttindum og frelsi annarra, eða til verndar almannahagsmunum, þjóðaröryggi, almannaheilbrigði eða siðferði.
2. Þeim takmörkunum sem heimilt er samkvæmt þessum sáttmála að setja réttindum þeim og skuldbindingum sem hann tekur til má ekki beita í neinum tilgangi öðrum en þeim sem mælt er fyrir um.

Grein H – Tengsl milli sáttmálans og landslaga eða milliríkjasamninga.

Ákvæði þessa sáttmála hafa ekki áhrif á þau ákvæði í landslögum eða tvíhliða og marghliða samningum sem þegar eru í gildi eða kunna að öðlast gildi og hagstæðari eru þeim sem verndarinnar njóta.

Grein I – Framkvæmd skuldbindinga.

1. Með fyrirvara um þær framkvæmdaraðferðir, sem mælt er fyrir um í 1. til 31. gr. í II. hluta þessa sáttmála, skulu viðeigandi ákvæði þeirra koma til framkvæmda með:
   a. lögum eða reglum;
   b. samningum vinnuveitenda eða samtaka vinnuveitenda við samtök launþega;
   c. samþættingu beggja ofangreindra aðferða;
   d. öðrum tiltækum ráðum.
2. Framkvæmd skuldbindinga, sem kveðið er á um í 2. gr. (1., 2., 3., 4., 5. og 7. mgr.), 7. gr. (4., 6. og 7. mgr.), 10. gr. (1., 2., 3. og 5. mgr.) og 21. og 22. gr. í II. hluta þessa sáttmála, skal teljast fullnægjandi ef ákvæðunum er beitt í samræmi við 1. mgr. þessarar greinar að því er varðar mikinn meirihluta hlutaðeigandi launþega.

Grein J – Breytingar.

1. Allar breytingar á I. og II. hluta þessa sáttmála í þeim tilgangi að rýmka réttindin sem tryggð eru með þessum sáttmála, og allar breytingar á III. og IV. hluta, sem samningsaðili eða stjórnarnefndin leggur fram, skulu sendar framkvæmdastjóra Evrópuráðsins, og kemur framkvæmdastjórinn þeim áleiðis til samningsaðila þessa sáttmála.
2. Stjórnarnefndin skal taka til athugunar allar breytingar, sem lagðar eru til í samræmi við ákvæði málsgreinarinnar hér að framan, og leggja samþykktan texta fyrir ráðherranefndina til staðfestingar að höfðu samráði við þingið. Þegar ráðherranefndin hefur staðfest textann er honum komið áleiðis til samningsaðilanna til viðurkenningar.
3. Allar breytingar á I. og II. hluta þessa sáttmála öðlast gildi, gagnvart þeim aðilum sem hafa viðurkennt þær fyrsta dag næsta mánaðar eftir að liðinn er einn mánuður frá því, að þrír aðilar hafa tilkynnt framkvæmdastjóranum að þeir hafi viðurkennt þær.
   Hún öðlast gildi gagnvart þeim aðilum, sem viðurkenna breytinguna síðar, fyrsta dag næsta mánaðar eftir að liðinn er mánuður frá því, að hlutaðeigandi aðili hefur tilkynnt framkvæmdastjóranum að hann hafi viðurkennt hana.
4. Allar breytingar á III. til VI. hluta þessa sáttmála öðlast gildi fyrsta dag næsta mánaðar eftir að liðinn er mánuður frá því að allir aðilar hafa tilkynnt framkvæmdastjóranum að þeir hafi viðurkennt þær.

VI. hluti

Grein K – Undirritun, fullgilding og gildistaka.

1. Sáttmáli þessi skal lagður fram til undirritunar fyrir aðildarríki Evrópuráðsins með fyrirvara um fullgildingu, viðurkenningu eða samþykki. Skjöl til fullgildingar, viðurkenningar eða samþykkis skulu afhent framkvæmdastjóra Evrópuráðsins til vörslu.
2. Sáttmáli þessi öðlast gildi fyrsta dag næsta mánaðar eftir að liðinn er einn mánuður frá því að þrjú aðildarríki Evrópuráðsins lýsa sig samþykk því að vera bundin af sáttmála þessum í samræmi við ákvæði undanfarandi málsgreinar.
3. Sáttmáli þessi öðlast gildi gagnvart hverju aðildarríki, sem síðar lýsir sig samþykkt því að vera bundið af honum, fyrsta dag næsta mánaðar eftir að liðinn er einn mánuður frá því að skjal til fullgildingar, viðurkenningar eða samþykkis er afhent til vörslu.

Grein L – Landsvæði er sáttmálinn tekur til.

1. Sáttmáli þessi skal taka til heimalandsvæðis hvers samningsaðila um sig. Hver undirritunaraðila getur við undirritun eða þegar skjal hans til fullgildingar, viðurkenningar eða samþykkis er afhent til vörslu, tilgreint í yfirlýsingu til framkvæmdastjóra Evrópuráðsins hvaða landsvæði skuli teljast heimalandsvæði hans í þessu tilliti.

2. Hver undirritunaraðili getur við undirritun eða þegar skjal hans til fullgildingar, viðurkenningar eða samþykkis er afhent til vörslu, eða hvenær sem er síðar, lýst því yfir með tilkynningu til framkvæmdastjóra Evrópuráðsins að sáttmálinn skuli að öllu leyti eða að hluta taka til landsvæðis eða landsvæða utan heimalandsvæðis sem tilgreind eru í téðri yfirlýsingu, enda fari undirritunaraðilinn með utanríkismál fyrir það eða þau eða beri ábyrgð á þeim. Undirritunaraðili skal tilgreina í yfirlýsingunni hvaða greinar eða málsgreinar í II. hluta sáttmála þessa það samþykki að skuli vera bindandi að því er varðar þau landsvæði sem nefnd eru í yfirlýsingunni.
3. Sáttmáli þessi skal öðlast gildi að því er varðar landsvæðið eða landsvæðin, sem um getur í áðurnefndri yfirlýsingu, fyrsta dag næsta mánaðar eftir að liðinn er einn mánuður frá því að framkvæmdastjóranum berst tilkynning um slíka yfirlýsingu.
4. Hver aðili getur lýst því yfir síðar með tilkynningu til framkvæmdastjóra Evrópuráðsins að hann samþykki, að því er varðar eitt eða fleiri landsvæði sem sáttmáli þessi hefur verið látinn ná til samkvæmt 2. mgr. þessarar greinar, að þær greinar eða þær tölusettu málsgreinar, sem hann hefur ekki þegar samþykkt fyrir það eða þau landsvæði, skuli vera bindandi. Slíkar skuldbindingar, sem síðar er stofnað til, skulu teljast óaðskiljanlegur hluti upprunalegrar yfirlýsingar að því er viðkomandi landsvæði varðar og skulu hafa sama gildi fyrsta dag næsta mánaðar eftir að liðinn er einn mánuður frá því að framkvæmdastjóranum berst tilkynning um slíka yfirlýsingu.

Grein M – Uppsögn.

1. Hver samningsaðili getur einungis sagt upp sáttmála þessum að liðnum fimm árum frá gildistöku sáttmálans að því er hann varðar eða í lok hvers tveggja ára tímabils eftir það og í hverju tilviki eftir að hafa tilkynnt framkvæmdastjóra Evrópuráðsins það með sex mánaða fyrirvara og skal hann tilkynna það hinum samningsaðilunum.
2. Hver samningsaðili getur, í samræmi við ákvæði undanfarandi málsgreinar, sagt upp sérhverri grein eða málsgrein í II. hluta þessa sáttmála sem hann hefur samþykkt, að því tilskildu að greinarnar eða málsgreinarnar, sem viðkomandi samningsaðili er bundinn af, séu aldrei færri en sextán í fyrra tilvikinu og sextíu og þrjár í síðara tilvikinu og að því tilskildu að í þessum fjölda greina eða málsgreina séu áfram þær greinar sem samningsaðilinn valdi úr þeim sem vitnað er sérstaklega til í b-lið 1. mgr. greinar A.
3. Hver samningsaðili getur sagt upp sáttmála þessum eða sérhverri grein eða málsgrein í II. hluta sáttmálans, samkvæmt þeim skilmálum sem tilgreindir eru í 1. mgr. þessarar greinar, að því er varðar hvert það landsvæði sem téður sáttmáli tekur til, samkvæmt yfirlýsingu sem gefin hefur verið í samræmi við 2. mgr. greinar L.

Grein N – Viðauki.

Viðbætirinn við sáttmála þennan skal vera óaðskiljanlegur hluti hans.

Grein O – Tilkynningar.

Framkvæmdastjóri Evrópuráðsins skal tilkynna aðildarríkjum Evrópuráðsins og aðalframkvæmdastjóra Alþjóðavinnumálastofnunarinnar um:

a hverja undirritun,
b afhendingu hvers skjals til fullgildingar, viðurkenningar eða samþykkis,
c hvern gildistökudag sáttmála þessa í samræmi við grein K,
d hverja yfirlýsingu sem gefin er við beitingu greinar A (2. og 3. mgr.), greinar D (1. og 2. mgr.), greinar F (2. mgr.) og greinar L (1., 2., 3. og 4. mgr.),
e hverja breytingu í samræmi við grein J,
f hverja uppsögn í samræmi við grein M,
g hverja aðra gerð, tilkynningu eða orðsendingu varðandi sáttmála þennan.

Þessu til staðfestu hafa undirritaðir, sem til þess hafa fullt umboð, undirritað þessa endurskoðuðu útgáfu sáttmálans.

Gjört í Strassborg 3. maí 1996 í einu eintaki á ensku og frönsku sem verður afhent til vörslu í skjalasafni Evrópuráðsins og eru báðir textarnir jafngildir. Framkvæmdastjóri Evrópuráðsins skal láta hverju aðildarríki Evrópuráðsins og aðalframkvæmdastjóra Alþjóðavinnumálastofnunarinnar í té staðfest endurrit.

Viðauki við endurskoðaða útgáfu félagsmálasáttmála Evrópu.

Gildissvið endurskoðaðrar útgáfu félagsmálasáttmála Evrópu gagnvart þeim sem hann verndar.

1. Með fyrirvara um 4. mgr. 12. gr. og 4. mgr. 13. gr. gilda 1. til 17. gr. og 20. til 31. gr. ekki um útlendinga, nema þeir séu ríkisborgarar annarra samningsaðila með löglega búsetu eða í fastri vinnu á landsvæði viðkomandi samningsaðila, þó þannig að þessar greinar ber að túlka með tilliti til ákvæða 18. og 19. gr. sáttmálans.
   Slík túlkun kemur ekki í veg fyrir að hvaða samningsaðili sem er geti rýmkað hliðstæð réttindi svo að þau nái til annarra einstaklinga.
2. Sérhver samningsaðili skal veita flóttamönnum, eins og þeir eru skilgreindir í samningnum um réttarstöðu flóttamanna, sem undirritaður var í Genf 28. júlí 1951, og í bókuninni frá 31. janúar 1967, sem dvelja löglega á landsvæði hans, eins góð kjör og unnt er, og aldrei lakari en kveðið er á um í skuldbindingum sem samningsaðilinn hefur samþykkt með samningnum frá 1951 og öðrum alþjóðasamningum sem gilda um flóttamenn.
3. Sérhver samningsaðili skal veita ríkisfangslausum mönnum, samkvæmt skilgreiningu New York-sáttmálans frá 28. september 1954 um réttarstöðu ríkisfangslausra manna, sem dvelja löglega á landsvæði hans, eins góð kjör og unnt er, og aldrei lakari en kveðið er á um í skuldbindingum sem samningsaðilinn hefur samþykkt með téðu skjali og öðrum alþjóðasamningum sem gilda um ríkisfangslausa menn.

18. mgr. I. hluta og 1. mgr. 18. gr. II. hluta.

Litið er svo á að þessi ákvæði varði ekki komu til landsvæðis samningsaðilanna og hafi ekki áhrif á ákvæði Evrópusamningsins um staðfestu sem undirritaður var í París 13. desember 1955.

II. hluti

2. mgr. 1. gr.

Þetta ákvæði ber hvorki að túlka sem bann við öryggisákvæði eða venju stéttarfélaga né viðurkenningu á slíkum ákvæðum eða venjum.

6. mgr. 2. gr.

Aðilar geta ákveðið að þetta ákvæði skuli ekki gilda:

a. um launþega með samning eða vinnuréttarsamband sem gildir alls í einn mánuð eða skemur og/eða með átta stunda vinnuviku eða skemmri;
b. þegar samningurinn eða vinnuréttarsambandið er í eðli sínu óformlegt og/eða sértækt, að því tilskildu, þegar svo háttar til, að hlutlæg rök séu fyrir því að ákvæðinu sé ekki beitt.

4. mgr. 3. gr.

Litið er svo á að hlutverk, skipulag og rekstrarskilyrði slíkrar þjónustu skuli, hvað þetta ákvæði varðar, ákveðin með innlendum lögum eða reglum, kjarasamningum eða öðrum þeim leiðum sem henta þykja í hverju landi.

4. mgr. 4. gr.

Þetta ákvæði ber að skilja svo að með því sé ekki lagt bann við tafarlausum brottrekstri vegna alvarlegs brots.

5. mgr. 4. gr.

Litið er svo á að samningsaðili geti tekið á sig skuldbindingarnar sem tilgreindar eru í þessari málsgrein ef hann bannar með lögum, kjarasamningum eða með dómsúrskurði að frádráttur á launum alls þorra launþega sé bannaður, að frátöldum þeim einum sem falla ekki undir slíkar gerðir.

4. mgr. 6. gr.

Litið er svo á að samningsaðilar geti hver fyrir sig sett lög um neytingu verkfallsréttar að því tilskildu að takmarkanir sem þar kunna að vera settar þeim rétti megi réttlæta með hliðsjón af grein G.

2. mgr. 7. gr.

Þetta ákvæði hindrar ekki að samningsaðilar kveði á um það í lögum sínum að börn og ungmenni sem ekki hafa náð lágmarksaldri megi vinna, enda sé slík vinna alveg nauðsynleg vegna starfsmenntunar þeirra og innt af hendi í samræmi við fyrirmæli lögbærra yfirvalda og ráðstafanir gerðar til þess að vernda heilsu og öryggi barnanna og ungmennanna.

8. mgr. 7. gr.

Litið er svo á að samningsaðili hafi gengist undir skuldbindingarnar sem tilgreindar eru í þessari málsgrein ef hann setur í anda þeirra skuldbindinga lagaákvæði þess efnis að allur þorri barna og ungmenna undir átján ára aldri skuli ekki ráðinn til þess að vinna næturvinnu.

2. mgr. 8. gr.

Þetta ákvæði ber ekki að túlka sem algilt bann. Til dæmis má gera undantekningar frá því í eftirtöldum tilvikum:

a. ef hin vinnandi kona hefur brotið svo af sér að réttlætanlegt er að rjúfa vinnuréttarsambandið;
b. ef rekstri viðkomandi fyrirtækis er hætt;
c. ef ráðningartíminn, sem tilgreindur er í starfssamningi, er liðinn.

4. mgr. 12. gr.

Orðin „og með fyrirvara um skilyrðin sem sett eru í slíkum samningum“ í inngangi málsgreinarinnar vísa meðal annars til þess, að hvað varðar bætur sem eru óháðar öllum tryggingaiðgjöldum geti samningsaðili farið fram á að slíkar bætur séu ekki greiddar ríkisborgurum annarra samningsaðila fyrr en að loknum tilteknum búsetutíma.

4. mgr. 13. gr.

Ríkisstjórnir, sem eiga ekki aðild að samþykkt Evrópuríkja um framfærslu og læknishjálp, geta fullgilt sáttmálann hvað varðar þessa málsgrein, að því tilskildu að þeir veiti ríkisborgurum annarra samningsaðila réttindi í samræmi við ákvæði téðs sáttmála.

16. gr.

Litið er svo á að verndin, sem veitt er með þessu ákvæði, nái einnig til fjölskyldna einstæðra foreldra.

17. gr.

Litið er svo á að þetta ákvæði nái til einstaklinga yngri en átján ára, nema því aðeins að gildandi lög kveði á um lægri lögræðisaldur, með fyrirvara þó um önnur sértæk ákvæði sáttmálans, einkum 7. gr.

Þessu ákvæði fylgir ekki kvöð um að tryggja skyldunám fram að fyrrgreindum aldri.

6. mgr. 19. gr.

Hvað varðar beitingu þessa ákvæðis nær orðasambandið „fjölskylda erlends launþega“ að minnsta kosti til maka launþegans og ógiftra barna, að því tilskildu að hin síðarnefndu teljist ólögráða í viðtökuríkinu og að þau séu á framfæri erlenda launþegans.

20. gr.

1. Litið er svo að á heimilt sé að undanskilja frá gildissviði þessarar greinar almannatryggingamál og önnur ákvæði sem varða atvinnuleysisbætur, ellilífeyri og eftirlifendabætur.
2. Ákvæði um vernd kvenna, einkum með tilliti til meðgöngu, barnsburðar og umönnunar nýbura, teljast ekki til mismununar samkvæmt þessari grein.
3. Þrátt fyrir þessa grein er heimilt að samþykkja sérstakar ráðstafanir í því skyni að ryðja úr vegi raunverulegu misrétti.
4. Heimilt er að undanskilja frá gildissviði þessarar greinar eða tiltekinna ákvæða hennar störf, sem eðlis síns vegna eða aðstæðna er aðeins hægt að fela einstaklingum af tilteknu kyni. Þetta ákvæði ber ekki að túlka svo að samningsaðilar skuli tíunda í lögum og reglum þau störf sem eðlis síns vegna eða aðstæðna er aðeins hægt að fela einstaklingum af tilteknu kyni.

21. og 22. gr.

1. Hvað varðar beitingu þessara greina merkir hugtakið „fulltrúar launþega“ einstaklinga sem eru viðurkenndir sem slíkir að lögum eða venjum í landinu.
2. Auk laga og reglna nær hugtakið „lög eða venjur í landinu“, eftir því sem við á, til kjarasamninga, annarra samninga vinnuveitenda og fulltrúa launþega, hefða og viðeigandi fordæmisréttar.

3. Hvað varðar beitingu þessara greina er með hugtakinu „fyrirtæki“ átt við safn áþreifanlegra og óáþreifanlegra þátta, hvort sem það er lögaðili eður ei, sem er ætlað að framleiða vöru eða veita þjónustu í ábataskyni, og hefur sjálfsákvörðunarvald hvað varðar eigin markaðsstefnu.
4. Litið er svo á að heimilt sé að undanskilja trúarsamfélög og stofnanir þeirra frá beitingu þessara greina, jafnvel þótt slíkar stofnanir séu „fyrirtæki“ í skilningi 3. mgr. Stofnanir, sem fást við starfsemi sem sprottin er af tiltekinni hugsjón eða tilteknum siðferðilegum gildum, hugsjónum og gildum sem landslög standa vörð um, er heimilt að undanskilja frá beitingu þessara greina að því leyti sem nauðsynlegt er til þess að vernda stefnu fyrirtækisins.
5. Litið er svo á að þegar réttindin sem kveðið er á um í þessum greinum eru virt í öllum deildum fyrirtækisins í tilteknu ríki skuli samningsaðilinn, sem á hlut að máli, teljast standa við skuldbindingarnar sem felast í téðum ákvæðum.
6. Aðilum er heimilt að undanskilja frá gildissviði þessara greina þau fyrirtæki sem hafa færri starfsmenn en sem nemur tilteknu lágmarki og ræðst það af lögum og venju í landinu.

22. gr.

1. Þetta ákvæði hefur hvorki áhrif á völd né skyldur ríkjanna hvað varðar samþykkt reglna um hollustuhætti og öryggi á vinnustöðum, né heldur á völd og ábyrgð þeirra stofnana sem hafa á hendi eftirlit með því að þeim sé framfylgt.
2. Með hugtökunum „félagsleg og félagsmenningarleg þjónusta“ er átt við félagslega og/eða menningarlega aðstöðu sem sum fyrirtæki bjóða launþegum, þar á meðal félagslega aðstoð, íþróttaaðstöðu, aðstöðu til brjóstagjafar, bókasöfn, sumarbúðir o.s.frv.

1. mgr. 23. gr.

Við beitingu þessarar málsgreinar vísar orðalagið „eins lengi og unnt er“ til líkamlegrar, sálrænnar og vitsmunalegrar getu hinna öldruðu.

24. gr.

1. Litið er svo á að í þessari grein merki hugtökin „að segja upp störfum“ og „að missa starf sitt“ starfslok launþega að frumkvæði vinnuveitandans.
2. Litið er svo á að þessi grein nái til allra launþega en að samningsaðili geti undanskilið frá vernd hennar að nokkru leyti eða öllu eftirtalda flokka starfsmanna:
   a. launþega sem eru ráðnir samkvæmt starfssamningi til tiltekins tíma eða tiltekins verks;
   b. launþega sem eru á reynslutíma eða hafa ekki náð tilskildum starfsaldri, enda sé sá tími fyrir fram afmarkaður og lengd hans sanngjörn;
   c. launþega sem eru ráðnir til bráðabirgða í skamman tíma.
3. Í þessari grein teljast eftirtalin atriði ekki næg ástæða til þess að segja launþega upp störfum:
   a. aðild að stéttarfélagi eða þátttaka í starfsemi stéttarfélags utan vinnutíma eða, með samþykki vinnuveitandans, á meðan á vinnutíma stendur;
   b. það að sækjast eftir, gegna eða hafa gegnt stöðu fulltrúa launþega;
   c. kæra á hendur vinnuveitanda eða aðild að málssókn gegn honum, vegna meintra brota á lögum eða reglum eða áfrýjun til lögbærra stjórnsýsluyfirvalda;
   d. kynþáttur, litarháttur, kynferði, hjúskaparstétt, fjölskylduábyrgð, þungun, trúarbrögð, stjórnmálaskoðun, þjóðerni eða þjóðfélagsstaða;
   e. barnsburður eða foreldraleyfi;
   f. tímabundin fjarvera frá störfum vegna veikinda eða meiðsla.
4. Litið er svo á að bætur eða annars konar aðstoð eða greiðslur vegna uppsagnar launþega án gildrar ástæðu skuli bundnar í innlendum lögum eða reglum, kjarasamningum eða öðrum leiðum sem hæfa aðstæðum í viðkomandi landi.

25. gr.

1. Litið er svo á að lögbærum yfirvöldum innanlands sé heimilt, í undantekningartilvikum og að höfðu samráði við samtök vinnuveitenda og launþega, að láta þá vernd, sem felst í þessu ákvæði, ekki ná til tiltekinna flokka launþega vegna sérstaks eðlis vinnuréttarsambands þeirra.
2. Litið er svo á, að skilgreining á hugtakinu „ógjaldfær“ sé bundin lögum og venju í landinu.
3. Kröfur launþega samkvæmt þessu ákvæði geta meðal annars verið:
   a. kröfur launþega til launa fyrir tiltekið tímabil, eigi skemmra en þrír mánuðir í forgangskröfukerfi eða átta vikur í ábyrgðarkerfi, fram að greiðsluþroti eða uppsögn;

b. kröfur launþega til útistandandi orlofsgreiðslna vegna starfa á greiðsluþrots eða uppsagnarárinu;
c. kröfur launþega til útistandandi greiðslna vegna annarra launaðra frídaga á tilteknu tímabili, sem skal eigi vera skemmra en þrír mánuðir í forgangskröfukerfi eða átta vikur í ábyrgðarkerfi, fram að gjaldþroti eða uppsögn.

4. Með innlendum lögum eða reglum er heimilt að takmarka vernd krafna launþega við tiltekna fjárhæð er telst mannsæmandi.

26. gr.

Litið er svo á að þessi grein krefjist þess ekki að samningsaðilar setji sérstök lög.

Litið er svo á að 2. mgr. gildi ekki um kynferðislega áreitni.

27. gr.

Litið er svo á að þessi grein nái til launþega af báðum kynjum sem bera fjölskylduábyrgð gagnvart börnum á framfæri sínu og einnig gagnvart öðrum nánum ættingjum sínum sem þurfa greinilega á umönnun þeirra eða aðstoð að halda, þegar slík ábyrgð rýrir möguleika þeirra á að búa sig undir atvinnustarfsemi, hefja slíka starfsemi, taka þátt í henni eða komast áfram þar. Hugtökin „börn á framfæri“ og „aðrir nánustu ættingjar sem þurfa greinilega á umönnun þeirra eða aðstoð að halda“ ber að skilja eins og þau eru skilgreind í landslögum samningsaðilanna.

28. og 29. gr.

Við beitingu þessara greina merkir „fulltrúar launþega“ þá einstaklinga sem eru viðurkenndir sem slíkir samkvæmt lögum og venjum í landinu.

III. hluti

Litið er svo á að sáttmálinn feli í sér lagalegar skuldbindingar sem eru alþjóðlegar í eðli sínu, og að beiting þeirra sæti aðeins því eftirliti sem kveðið er á um í IV. hluta hans.

1. mgr. greinar A

Litið er svo á að tölusettar málsgreinar geti verið greinar sem eru aðeins ein málsgrein.

2. mgr. greinar B

Hvað varðar 2. mgr. greinar B svara ákvæði hins endurskoðaða sáttmála til þeirra ákvæða sáttmálans sem bera sömu málsgreinar og/eða greinarnúmer, með eftirtöldum undantekningum:

a. 2. mgr. 3. gr. hins endurskoðaða sáttmála svarar til 1. og 3. mgr. 3. gr. sáttmálans;
b. 3. mgr. 3. gr. hins endurskoðaða sáttmála svarar til 2. og 3. mgr. 3. gr. sáttmálans;
c. 5. mgr. 10. gr. hins endurskoðaða sáttmála svarar til 4. mgr. 10. gr. sáttmálans;
d. 1. mgr. 17. gr. hins endurskoðaða sáttmála svarar til 17. gr. sáttmálans;

V. hluti

Grein E

Mismunun sem er byggð á hlutlægri og sanngjarnri ástæðu skal ekki teljast til mismununar.

Grein F

Hugtökin „á tímum styrjaldar eða annars neyðarástands“ ber að skilja svo að þau nái einnig til hættu á styrjöld.

Grein I

Litið er svo á að launþegar, sem eru undanskildir samkvæmt viðauka við 21. og 22. gr., skuli ekki taldir með þegar fjöldi hlutaðeigandi launþega er ákvarðaður.

Grein J

Hugtakið „breyting“ skal rýmkað svo að það taki einnig til nýrra greina, sem bætt er við sáttmálann.

European Social Charter (Revised)

Strasbourg, 3.V.1996

Preamble

The governments signatory hereto, being members of the Council of Europe,

Considering that the aim of the Council of Europe is the achievement of greater unity between its members for the purpose of safeguarding and realising the ideals and principles which are their common heritage and of facilitating their economic and social progress, in particular by the maintenance and further realisation of human rights and fundamental freedoms;

Considering that in the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms signed at Rome on 4 November 1950, and the Protocols thereto, the member States of the Council of Europe agreed to secure to their populations the civil and political rights and freedoms therein specified;

Considering that in the European Social Charter opened for signature in Turin on 18 October 1961 and the Protocols thereto, the member States of the Council of Europe agreed to secure to their populations the social rights specified therein in order to improve their standard of living and their social wellbeing;

Recalling that the Ministerial Conference on Human Rights held in Rome on 5 November 1990 stressed the need, on the one hand, to preserve the indivisible nature of all human rights, be they civil, political, economic, social or cultural and, on the other hand, to give the European Social Charter fresh impetus;

Resolved, as was decided during the Ministerial Conference held in Turin on 21 and 22 October 1991, to update and adapt the substantive contents of the Charter in order to take account in particular of the fundamental social changes which have occurred since the text was adopted;

Recognising the advantage of embodying in a Revised Charter, designed progressively to take the place of the European Social Charter, the rights guaranteed by the Charter as amended, the rights guaranteed by the Additional Protocol of 1988 and to add new rights,

Have agreed as follows:

Part I

The Parties accept as the aim of their policy, to be pursued by all appropriate means both national and international in character, the attainment of conditions in which the following rights and principles may be effectively realised:

1 Everyone shall have the opportunity to earn his living in an occupation freely entered upon.

2 All workers have the right to just conditions of work.

3 All workers have the right to safe and healthy working conditions.

4 All workers have the right to a fair remuneration sufficient for a decent standard of living for themselves and their families.

5 All workers and employers have the right to freedom of association in national or international organisations for the protection of their economic and social interests.

6 All workers and employers have the right to bargain collectively.

7 Children and young persons have the right to a special protection against the physical and moral hazards to which they are exposed.

8 Employed women, in case of maternity, have the right to a special protection.

9 Everyone has the right to appropriate facilities for vocational guidance with a view to helping him choose an occupation suited to his personal aptitude and interests.

10 Everyone has the right to appropriate facilities for vocational training.

11 Everyone has the right to benefit from any measures enabling him to enjoy the highest possible standard of health attainable.

12 All workers and their dependents have the right to social security.

13 Anyone without adequate resources has the right to social and medical assistance.

14 Everyone has the right to benefit from social welfare services.

15 Disabled persons have the right to independence, social integration and participation in the life of the community.

16 The family as a fundamental unit of society has the right to appropriate social, legal and economic protection to ensure its full development.

17 Children and young persons have the right to appropriate social, legal and economic protection.

18 The nationals of any one of the Parties have the right to engage in any gainful occupation in the territory of any one of the others on a footing of equality with the nationals of the latter, subject to restrictions based on cogent economic or social reasons.

19 Migrant workers who are nationals of a Party and their families have the right to protection and assistance in the territory of any other Party.

20 All workers have the right to equal opportunities and equal treatment in matters of employment and occupation without discrimination on the grounds of sex.

21 Workers have the right to be informed and to be consulted within the undertaking.

22 Workers have the right to take part in the determination and improvement of the working conditions and working environment in the undertaking.

23 Every elderly person has the right to social protection.

24 All workers have the right to protection in cases of termination of employment.

25 All workers have the right to protection of their claims in the event of the insolvency of their employer.

26 All workers have the right to dignity at work.

27 All persons with family responsibilities and who are engaged or wish to engage in employment have a right to do so without being subject to discrimination and as far as possible without conflict between their employment and family responsibilities.

28 Workers' representatives in undertakings have the right to protection against acts prejudicial to them and should be afforded appropriate facilities to carry out their functions.

29 All workers have the right to be informed and consulted in collective redundancy procedures.

30 Everyone has the right to protection against poverty and social exclusion.

31 Everyone has the right to housing.

Part II

The Parties undertake, as provided for in Part III, to consider themselves bound by the obligations laid down in the following articles and paragraphs.

Article 1 – The right to work

With a view to ensuring the effective exercise of the right to work, the Parties undertake:

1 to accept as one of their primary aims and responsibilities the achievement and maintenance of as high and stable a level of employment as possible, with a view to the attainment of full employment;

2 to protect effectively the right of the worker to earn his living in an occupation freely entered upon;

3 to establish or maintain free employment services for all workers;

4 to provide or promote appropriate vocational guidance, training and rehabilitation.

Article 2 – The right to just conditions of work

With a view to ensuring the effective exercise of the right to just conditions of work, the Parties undertake:

1 to provide for reasonable daily and weekly working hours, the working week to be progressively reduced to the extent that the increase of productivity and other relevant factors permit;

2 to provide for public holidays with pay;

3 to provide for a minimum of four weeks' annual holiday with pay;

4 to eliminate risks in inherently dangerous or unhealthy occupations, and where it has not yet been possible to eliminate or reduce sufficiently these risks, to provide for either a reduction of working hours or additional paid holidays for workers engaged in such occupations;

5 to ensure a weekly rest period which shall, as far as possible, coincide with the day recognised by tradition or custom in the country or region concerned as a day of rest;

6 to ensure that workers are informed in written form, as soon as possible, and in any event not later than two months after the date of commencing their employment, of the essential aspects of the contract or employment relationship;

7 to ensure that workers performing night work benefit from measures which take account of the special nature of the work.

Article 3 – The right to safe and healthy working conditions

With a view to ensuring the effective exercise of the right to safe and healthy working conditions, the Parties undertake, in consultation with employers' and workers' organisations:

1 to formulate, implement and periodically review a coherent national policy on occupational safety, occupational health and the working environment. The primary aim of this policy shall be to improve occupational safety and health and to prevent accidents and injury to health arising out of, linked with or occurring in the course of work, particularly by minimising the causes of hazards inherent in the working environment;

2 to issue safety and health regulations;

3 to provide for the enforcement of such regulations by measures of supervision;

4 to promote the progressive development of occupational health services for all workers with essentially preventive and advisory functions.

Article 4 – The right to a fair remuneration

With a view to ensuring the effective exercise of the right to a fair remuneration, the Parties undertake:

1 to recognise the right of workers to a remuneration such as will give them and their families a decent standard of living;

2 to recognise the right of workers to an increased rate of remuneration for overtime work, subject to exceptions in particular cases;

3 to recognise the right of men and women workers to equal pay for work of equal value;

4 to recognise the right of all workers to a reasonable period of notice for termination of employment;

5 to permit deductions from wages only under conditions and to the extent prescribed by national laws or regulations or fixed by collective agreements or arbitration awards.

The exercise of these rights shall be achieved by freely concluded collective agreements, by statutory wagefixing machinery, or by other means appropriate to national conditions.

Article 5 – The right to organise

With a view to ensuring or promoting the freedom of workers and employers to form local, national or international organisations for the protection of their economic and social interests and to join those organisations, the Parties undertake that national law shall not be such as to impair, nor shall it be so applied as to impair, this freedom. The extent to which the guarantees provided for in this article shall apply to the police shall be determined by national laws or regulations. The principle governing the application to the members of the armed forces of these guarantees and the extent to which they shall apply to persons in this category shall equally be determined by national laws or regulations.

Article 6 – The right to bargain collectively

With a view to ensuring the effective exercise of the right to bargain collectively, the Parties undertake:

1 to promote joint consultation between workers and employers;

2 to promote, where necessary and appropriate, machinery for voluntary negotiations between employers or employers' organisations and workers' organisations, with a view to the regulation of terms and conditions of employment by means of collective agreements;

3 to promote the establishment and use of appropriate machinery for conciliation and voluntary arbitration for the settlement of labour disputes;

4 and recognise:

5 the right of workers and employers to collective action in cases of conflicts of interest, including the right to strike, subject to obligations that might arise out of collective agreements previously entered into.

Article 7 – The right of children and young persons to protection

With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to protection, the Parties undertake:

1 to provide that the minimum age of admission to employment shall be 15 years, subject to exceptions for children employed in prescribed light work without harm to their health, morals or education;

2 to provide that the minimum age of admission to employment shall be 18 years with respect to prescribed occupations regarded as dangerous or unhealthy;

3 to provide that persons who are still subject to compulsory education shall not be employed in such work as would deprive them of the full benefit of their education;

4 to provide that the working hours of persons under 18 years of age shall be limited in accordance with the needs of their development, and particularly with their need for vocational training;

5 to recognise the right of young workers and apprentices to a fair wage or other appropriate allowances;

6 to provide that the time spent by young persons in vocational training during the normal working hours with the consent of the employer shall be treated as forming part of the working day;

7 to provide that employed persons of under 18 years of age shall be entitled to a minimum of four weeks' annual holiday with pay;

8 to provide that persons under 18 years of age shall not be employed in night work with the exception of certain occupations provided for by national laws or regulations;

9 to provide that persons under 18 years of age employed in occupations prescribed by national laws or regulations shall be subject to regular medical control;

10 to ensure special protection against physical and moral dangers to which children and young persons are exposed, and particularly against those resulting directly or indirectly from their work.

Article 8 – The right of employed women to protection of maternity

With a view to ensuring the effective exercise of the right of employed women to the protection of maternity, the Parties undertake:

1 to provide either by paid leave, by adequate social security benefits or by benefits from public funds for employed women to take leave before and after childbirth up to a total of at least fourteen weeks;

2 to consider it as unlawful for an employer to give a woman notice of dismissal during the period from the time she notifies her employer that she is pregnant until the end of her maternity leave, or to give her notice of dismissal at such a time that the notice would expire during such a period;

3 to provide that mothers who are nursing their infants shall be entitled to sufficient time off for this purpose;

4 to regulate the employment in night work of pregnant women, women who have recently given birth and women nursing their infants;

5 to prohibit the employment of pregnant women, women who have recently given birth or who are nursing their infants in underground mining and all other work which is unsuitable by reason of its dangerous, unhealthy or arduous nature and to take appropriate measures to protect the employment rights of these women.

Article 9 – The right to vocational guidance

With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational guidance, the Parties undertake to provide or promote, as necessary, a service which will assist all persons, including the handicapped, to solve problems related to occupational choice and progress, with due regard to the individual's characteristics and their relation to occupational opportunity: this assistance should be available free of charge, both to young persons, including schoolchildren, and to adults.

Article 10 – The right to vocational training

With a view to ensuring the effective exercise of the right to vocational training, the Parties undertake:

1 to provide or promote, as necessary, the technical and vocational training of all persons, including the handicapped, in consultation with employers' and workers' organisations, and to grant facilities for access to higher technical and university education, based solely on individual aptitude;

2 to provide or promote a system of apprenticeship and other systematic arrangements for training young boys and girls in their various employments;

3 to provide or promote, as necessary:

- a adequate and readily available training facilities for adult workers;
- b special facilities for the retraining of adult workers needed as a result of technological development or new trends in employment;

4 to provide or promote, as necessary, special measures for the retraining and reintegration of the longterm unemployed;

5 to encourage the full utilisation of the facilities provided by appropriate measures such as:

- a reducing or abolishing any fees or charges;
- b granting financial assistance in appropriate cases;
- c including in the normal working hours time spent on supplementary training taken by the worker, at the request of his employer, during employment;
- d ensuring, through adequate supervision, in consultation with the employers' and workers' organisations, the efficiency of apprenticeship and other training arrangements for young workers, and the adequate protection of young workers generally.

Article 11 – The right to protection of health

With a view to ensuring the effective exercise of the right to protection of health, the Parties undertake, either directly or in cooperation with public or private organisations, to take appropriate measures designed *inter alia*:

1 to remove as far as possible the causes of illhealth;

2 to provide advisory and educational facilities for the promotion of health and the encouragement of individual responsibility in matters of health;

3 to prevent as far as possible epidemic, endemic and other diseases, as well as accidents.

Article 12 – The right to social security

With a view to ensuring the effective exercise of the right to social security, the Parties undertake:

1 to establish or maintain a system of social security;

2 to maintain the social security system at a satisfactory level at least equal to that necessary for the ratification of the European Code of Social Security;

3 to endeavour to raise progressively the system of social security to a higher level;

4 to take steps, by the conclusion of appropriate bilateral and multilateral agreements or by other means, and subject to the conditions laid down in such agreements, in order to ensure:

- a equal treatment with their own nationals of the nationals of other Parties in respect of social security rights, including the retention of benefits arising out of social security legislation, whatever movements the persons protected may undertake between the territories of the Parties;
- b the granting, maintenance and resumption of social security rights by such means as the accumulation of insurance or employment periods completed under the legislation of each of the Parties.

Article 13 – The right to social and medical assistance

With a view to ensuring the effective exercise of the right to social and medical assistance, the Parties undertake:

1 to ensure that any person who is without adequate resources and who is unable to secure such resources either by his own efforts or from other sources, in particular by benefits under a social security scheme, be granted adequate assistance, and, in case of sickness, the care necessitated by his condition;

2 to ensure that persons receiving such assistance shall not, for that reason, suffer from a diminution of their political or social rights;

3 to provide that everyone may receive by appropriate public or private services such advice and personal help as may be required to prevent, to remove, or to alleviate personal or family want;

4 to apply the provisions referred to in paragraphs 1, 2 and 3 of this article on an equal footing with their nationals to nationals of other Parties lawfully within their territories, in accordance with their obligations under the European Convention on Social and Medical Assistance, signed at Paris on 11 December 1953.

Article 14 – The right to benefit from social welfare services

With a view to ensuring the effective exercise of the right to benefit from social welfare services, the Parties undertake:

1 to promote or provide services which, by using methods of social work, would contribute to the welfare and development of both individuals and groups in the community, and to their adjustment to the social environment;

2 to encourage the participation of individuals and voluntary or other organisations in the establishment and maintenance of such services.

Article 15 –The right of persons with disabilities to independence, social integration and participation in the life of the community

With a view to ensuring to persons with disabilities, irrespective of age and the nature and origin of their disabilities, the effective exercise of the right to independence, social integration and participation in the life of the community, the Parties undertake, in particular:

1 to take the necessary measures to provide persons with disabilities with guidance, education and vocational training in the framework of general schemes wherever possible or, where this is not possible, through specialised bodies, public or private;

2 to promote their access to employment through all measures tending to encourage employers to hire and keep in employment persons with disabilities in the ordinary working environment and to adjust the working conditions to the needs of the disabled or, where this is not possible by reason of the disability, by arranging for or creating sheltered employment according to the level of disability. In certain cases, such measures may require recourse to specialised placement and support services;

3 to promote their full social integration and participation in the life of the community in particular through measures, including technical aids, aiming to overcome barriers to communication and mobility and enabling access to transport, housing, cultural activities and leisure.

Article 16 – The right of the family to social, legal and economic protection

With a view to ensuring the necessary conditions for the full development of the family, which is a fundamental unit of society, the Parties undertake to promote the economic, legal and social protection of family life by such means as social and family benefits, fiscal arrangements, provision of family housing, benefits for the newly married and other appropriate means.

Article 17 –The right of children and young persons to social, legal and economic protection

With a view to ensuring the effective exercise of the right of children and young persons to grow up in an environment which encourages the full development of their personality and of their physical

and mental capacities, the Parties undertake, either directly or in cooperation with public and private organisations, to take all appropriate and necessary measures designed:

Article 18 – The right to engage in a gainful occupation in the territory of other Parties

With a view to ensuring the effective exercise of the right to engage in a gainful occupation in the territory of any other Party, the Parties undertake:

1 to apply existing regulations in a spirit of liberality;

2 to simplify existing formalities and to reduce or abolish chancery dues and other charges payable by foreign workers or their employers;

3 to liberalise, individually or collectively, regulations governing the employment of foreign workers;

and recognise:

4 the right of their nationals to leave the country to engage in a gainful occupation in the territories of the other Parties.

Article 19 – The right of migrant workers and their families to protection and assistance

With a view to ensuring the effective exercise of the right of migrant workers and their families to protection and assistance in the territory of any other Party, the Parties undertake:

1 to maintain or to satisfy themselves that there are maintained adequate and free services to assist such workers, particularly in obtaining accurate information, and to take all appropriate steps, so far as national laws and regulations permit, against misleading propaganda relating to emigration and immigration;

2 to adopt appropriate measures within their own jurisdiction to facilitate the departure, journey and reception of such workers and their families, and to provide, within their own jurisdiction, appropriate services for health, medical attention and good hygienic conditions during the journey;

3 to promote cooperation, as appropriate, between social services, public and private, in emigration and immigration countries;

4 to secure for such workers lawfully within their territories, insofar as such matters are regulated by law or regulations or are subject to the control of administrative authorities, treatment not less favourable than that of their own nationals in respect of the following matters:

a remuneration and other employment and working conditions;

b membership of trade unions and enjoyment of the benefits of collective bargaining;

c accommodation;

5 to secure for such workers lawfully within their territories treatment not less favourable than that of their own nationals with regard to employment taxes, dues or contributions payable in respect of employed persons;

6 to facilitate as far as possible the reunion of the family of a foreign worker permitted to establish himself in the territory;

7 to secure for such workers lawfully within their territories treatment not less favourable than that of their own nationals in respect of legal proceedings relating to matters referred to in this article;

8 to secure that such workers lawfully residing within their territories are not expelled unless they endanger national security or offend against public interest or morality;

9 to permit, within legal limits, the transfer of such parts of the earnings and savings of such workers as they may desire;

10 to extend the protection and assistance provided for in this article to selfemployed migrants insofar as such measures apply;

11 to promote and facilitate the teaching of the national language of the receiving state or, if there are several, one of these languages, to migrant workers and members of their families;

12 to promote and facilitate, as far as practicable, the teaching of the migrant worker's mother tongue to the children of the migrant worker.

Article 20 – The right to equal opportunities and equal treatment in matters of employment and occupation without discrimination on the grounds of sex

With a view to ensuring the effective exercise of the right to equal opportunities and equal treatment in matters of employment and occupation without discrimination on the grounds of sex, the Parties undertake to recognise that right and to take appropriate measures to ensure or promote its application in the following fields:

a access to employment, protection against dismissal and occupational reintegration;
b vocational guidance, training, retraining and rehabilitation;
c terms of employment and working conditions, including remuneration;
d career development, including promotion.

Article 21 – The right to information and consultation

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to be informed and consulted within the undertaking, the Parties undertake to adopt or encourage measures enabling workers or their representatives, in accordance with national legislation and practice:

a to be informed regularly or at the appropriate time and in a comprehensible way about the economic and financial situation of the undertaking employing them, on the understanding that the disclosure of certain information which could be prejudicial to the undertaking may be refused or subject to confidentiality; and
b to be consulted in good time on proposed decisions which could substantially affect the interests of workers, particularly on those decisions which could have an important impact on the employment situation in the undertaking.

Article 22 – The right to take part in the determination and improvement of the working conditions and working environment

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to take part in the determination and improvement of the working conditions and working environment in the undertaking, the Parties undertake to adopt or encourage measures enabling workers or their representatives, in accordance with national legislation and practice, to contribute:

a to the determination and the improvement of the working conditions, work organisation and working environment;
b to the protection of health and safety within the undertaking;
c to the organisation of social and sociocultural services and facilities within the undertaking;
d to the supervision of the observance of regulations on these matters.

Article 23 – The right of elderly persons to social protection

With a view to ensuring the effective exercise of the right of elderly persons to social protection, the Parties undertake to adopt or encourage, either directly or in cooperation with public or private organisations, appropriate measures designed in particular:

– to enable elderly persons to remain full members of society for as long as possible, by means of:
  a adequate resources enabling them to lead a decent life and play an active part in public, social and cultural life;
  b provision of information about services and facilities available for elderly persons and their opportunities to make use of them;
– to enable elderly persons to choose their lifestyle freely and to lead independent lives in their familiar surroundings for as long as they wish and are able, by means of:
  a provision of housing suited to their needs and their state of health or of adequate support for adapting their housing;
  b the health care and the services necessitated by their state;
– to guarantee elderly persons living in institutions appropriate support, while respecting their privacy, and participation in decisions concerning living conditions in the institution.

Article 24 – The right to protection in cases of termination of employment

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to protection in cases of termination of employment, the Parties undertake to recognise:

a the right of all workers not to have their employment terminated without valid reasons for such termination connected with their capacity or conduct or based on the operational requirements of the undertaking, establishment or service;

b the right of workers whose employment is terminated without a valid reason to adequate compensation or other appropriate relief.

To this end the Parties undertake to ensure that a worker who considers that his employment has been terminated without a valid reason shall have the right to appeal to an impartial body.

Article 25 – The right of workers to the protection of their claims in the event of the insolvency of their employer

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to the protection of their claims in the event of the insolvency of their employer, the Parties undertake to provide that workers' claims arising from contracts of employment or employment relationships be guaranteed by a guarantee institution or by any other effective form of protection.

Article 26 – The right to dignity at work

With a view to ensuring the effective exercise of the right of all workers to protection of their dignity at work, the Parties undertake, in consultation with employers' and workers' organisations:

1 to promote awareness, information and prevention of sexual harassment in the workplace or in relation to work and to take all appropriate measures to protect workers from such conduct;

2 to promote awareness, information and prevention of recurrent reprehensible or distinctly negative and offensive actions directed against individual workers in the workplace or in relation to work and to take all appropriate measures to protect workers from such conduct.

Article 27 – The right of workers with family responsibilities to equal opportunities and equal treatment

With a view to ensuring the exercise of the right to equality of opportunity and treatment for men and women workers with family responsibilities and between such workers and other workers, the Parties undertake:

1 to take appropriate measures:

a to enable workers with family responsibilities to enter and remain in employment, as well as to reenter employment after an absence due to those responsibilities, including measures in the field of vocational guidance and training;

b to take account of their needs in terms of conditions of employment and social security;

c to develop or promote services, public or private, in particular child daycare services and other childcare arrangements;

2 to provide a possibility for either parent to obtain, during a period after maternity leave, parental leave to take care of a child, the duration and conditions of which should be determined by national legislation, collective agreements or practice;

3 to ensure that family responsibilities shall not, as such, constitute a valid reason for termination of employment.

Article 28 – The right of workers' representatives to protection in the undertaking and facilities to be accorded to them

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers' representatives to carry out their functions, the Parties undertake to ensure that in the undertaking:

a they enjoy effective protection against acts prejudicial to them, including dismissal, based on their status or activities as workers' representatives within the undertaking;

b they are afforded such facilities as may be appropriate in order to enable them to carry out their functions promptly and efficiently, account being taken of the industrial relations system of the country and the needs, size and capabilities of the undertaking concerned.

Article 29 – The right to information and consultation in collective redundancy procedures

With a view to ensuring the effective exercise of the right of workers to be informed and consulted in situations of collective redundancies, the Parties undertake to ensure that employers shall inform and consult workers' representatives, in good time prior to such collective redundancies, on ways and means of avoiding collective redundancies or limiting their occurrence and mitigating their consequences, for example by recourse to accompanying social measures aimed, in particular, at aid for the redeployment or retraining of the workers concerned.

Article 30 – The right to protection against poverty and social exclusion

With a view to ensuring the effective exercise of the right to protection against poverty and social exclusion, the Parties undertake:

a to take measures within the framework of an overall and coordinated approach to promote the effective access of persons who live or risk living in a situation of social exclusion or poverty, as well as their families, to, in particular, employment, housing, training, education, culture and social and medical assistance;

b to review these measures with a view to their adaptation if necessary.

Article 31 – The right to housing

With a view to ensuring the effective exercise of the right to housing, the Parties undertake to take measures designed:

1 to promote access to housing of an adequate standard;

2 to prevent and reduce homelessness with a view to its gradual elimination;

3 to make the price of housing accessible to those without adequate resources.

Part III

Article A – Undertakings

1 Subject to the provisions of Article B below, each of the Parties undertakes:

a to consider Part I of this Charter as a declaration of the aims which it will pursue by all appropriate means, as stated in the introductory paragraph of that part;

b to consider itself bound by at least six of the following nine articles of Part II of this Charter: Articles 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 and 20;

c to consider itself bound by an additional number of articles or numbered paragraphs of Part II of the Charter which it may select, provided that the total number of articles or numbered paragraphs by which it is bound is not less than sixteen articles or sixtythree numbered paragraphs.

2 The articles or paragraphs selected in accordance with subparagraphs b and c of paragraph 1 of this article shall be notified to the Secretary General of the Council of Europe at the time when the instrument of ratification, acceptance or approval is deposited.

3 Any Party may, at a later date, declare by notification addressed to the Secretary General that it considers itself bound by any articles or any numbered paragraphs of Part II of the Charter which it has not already accepted under the terms of paragraph 1 of this article. Such undertakings subsequently given shall be deemed to be an integral part of the ratification, acceptance or approval and shall have the same effect as from the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of the notification.

4 Each Party shall maintain a system of labour inspection appropriate to national conditions.

Article B – Links with the European Social Charter and the 1988 Additional Protocol

1 No Contracting Party to the European Social Charter or Party to the Additional Protocol of 5 May 1988 may ratify, accept or approve this Charter without considering itself bound by at least the provisions corresponding to the provisions of the European Social Charter and, where appropriate, of the Additional Protocol, to which it was bound.

2 Acceptance of the obligations of any provision of this Charter shall, from the date of entry into force of those obligations for the Party concerned, result in the corresponding provision of the European Social Charter and, where appropriate, of its Additional Protocol of 1988 ceasing to apply to the Party concerned in the event of that Party being bound by the first of those instruments or by both instruments.

Part IV

Article C – Supervision of the implementation of the undertakings contained in this Charter

The implementation of the legal obligations contained in this Charter shall be submitted to the same supervision as the European Social Charter.

Article D – Collective complaints

1 The provisions of the Additional Protocol to the European Social Charter providing for a system of collective complaints shall apply to the undertakings given in this Charter for the States which have ratified the said Protocol.

2 Any State which is not bound by the Additional Protocol to the European Social Charter providing for a system of collective complaints may when depositing its instrument of ratification, acceptance or approval of this Charter or at any time thereafter, declare by notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe, that it accepts the supervision of its obligations under this Charter following the procedure provided for in the said Protocol.

Part V

Article E – Nondiscrimination

The enjoyment of the rights set forth in this Charter shall be secured without discrimination on any ground such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national extraction or social origin, health, association with a national minority, birth or other status.

Article F – Derogations in time of war or public emergency

1 In time of war or other public emergency threatening the life of the nation any Party may take measures derogating from its obligations under this Charter to the extent strictly required by the exigencies of the situation, provided that such measures are not inconsistent with its other obligations under international law.

2 Any Party which has availed itself of this right of derogation shall, within a reasonable lapse of time, keep the Secretary General of the Council of Europe fully informed of the measures taken and of the reasons therefor. It shall likewise inform the Secretary General when such measures have ceased to operate and the provisions of the Charter which it has accepted are again being fully executed.

Article G – Restrictions

1 The rights and principles set forth in Part I when effectively realised, and their effective exercise as provided for in Part II, shall not be subject to any restrictions or limitations not specified in those parts, except such as are prescribed by law and are necessary in a democratic society for the protection of the rights and freedoms of others or for the protection of public interest, national security, public health, or morals.

2 The restrictions permitted under this Charter to the rights and obligations set forth herein shall not be applied for any purpose other than that for which they have been prescribed.

Article H – Relations between the Charter and domestic law or international agreements

The provisions of this Charter shall not prejudice the provisions of domestic law or of any bilateral or multilateral treaties, conventions or agreements which are already in force, or may come into force, under which more favourable treatment would be accorded to the persons protected.

Article I – Implementation of the undertakings given

1 Without prejudice to the methods of implementation foreseen in these articles the relevant provisions of Articles 1 to 31 of Part II of this Charter shall be implemented by:

a laws or regulations;

b agreements between employers or employers' organisations and workers' organisations;

c a combination of those two methods;

d other appropriate means.

2 Compliance with the undertakings deriving from the provisions of paragraphs 1, 2, 3, 4, 5 and 7 of Article 2, paragraphs 4, 6 and 7 of Article 7, paragraphs 1, 2, 3 and 5 of Article 10 and Articles 21 and 22 of Part II of this Charter shall be regarded as effective if the provisions are applied, in accordance with paragraph 1 of this article, to the great majority of the workers concerned.

Article J – Amendments

1 Any amendment to Parts I and II of this Charter with the purpose of extending the rights guaranteed in this Charter as well as any amendment to Parts III to VI, proposed by a Party or by the Governmental Committee, shall be communicated to the Secretary General of the Council of Europe and forwarded by the Secretary General to the Parties to this Charter.

2 Any amendment proposed in accordance with the provisions of the preceding paragraph shall be examined by the Governmental Committee which shall submit the text adopted to the Committee of Ministers for approval after consultation with the Parliamentary Assembly. After its approval by the Committee of Ministers this text shall be forwarded to the Parties for acceptance.

3 Any amendment to Part I and to Part II of this Charter shall enter into force, in respect of those Parties which have accepted it, on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which three Parties have informed the Secretary General that they have accepted it.

In respect of any Party which subsequently accepts it, the amendment shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which that Party has informed the Secretary General of its acceptance.

4 Any amendment to Parts III to VI of this Charter shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which all Parties have informed the Secretary General that they have accepted it.

Part VI

Article K – Signature, ratification and entry into force

1 This Charter shall be open for signature by the member States of the Council of Europe. It shall be subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

2 This Charter shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date on which three member States of the Council of Europe have expressed their consent to be bound by this Charter in accordance with the preceding paragraph.

3 In respect of any member State which subsequently expresses its consent to be bound by this Charter, it shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of the deposit of the instrument of ratification, acceptance or approval.

Article L – Territorial application

1 This Charter shall apply to the metropolitan territory of each Party. Each signatory may, at the time of signature or of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval, specify, by declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, the territory which shall be considered to be its metropolitan territory for this purpose.

2 Any signatory may, at the time of signature or of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or approval, or at any time thereafter, declare by notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe, that the Charter shall extend in whole or in part to a nonmetropolitan territory or territories specified in the said declaration for whose international relations it is responsible or for which it assumes international responsibility. It shall specify in the declaration the articles or

paragraphs of Part II of the Charter which it accepts as binding in respect of the territories named in the declaration.

3 The Charter shall extend its application to the territory or territories named in the aforesaid declaration as from the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of receipt of the notification of such declaration by the Secretary General.

4 Any Party may declare at a later date by notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe that, in respect of one or more of the territories to which the Charter has been applied in accordance with paragraph 2 of this article, it accepts as binding any articles or any numbered paragraphs which it has not already accepted in respect of that territory or territories. Such undertakings subsequently given shall be deemed to be an integral part of the original declaration in respect of the territory concerned, and shall have the same effect as from the first day of the month following the expiration of a period of one month after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article M – Denunciation

1 Any Party may denounce this Charter only at the end of a period of five years from the date on which the Charter entered into force for it, or at the end of any subsequent period of two years, and in either case after giving six months' notice to the Secretary General of the Council of Europe who shall inform the other Parties accordingly.

2 Any Party may, in accordance with the provisions set out in the preceding paragraph, denounce any article or paragraph of Part II of the Charter accepted by it provided that the number of articles or paragraphs by which this Party is bound shall never be less than sixteen in the former case and sixtythree in the latter and that this number of articles or paragraphs shall continue to include the articles selected by the Party among those to which special reference is made in Article A, paragraph 1, subparagraph b.

3 Any Party may denounce the present Charter or any of the articles or paragraphs of Part II of the Charter under the conditions specified in paragraph 1 of this article in respect of any territory to which the said Charter is applicable, by virtue of a declaration made in accordance with paragraph 2 of Article L.

Article N – Appendix

The appendix to this Charter shall form an integral part of it.

Article O – Notifications

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council and the Director General of the International Labour Office of:

a any signature;
b the deposit of any instrument of ratification, acceptance or approval;
c any date of entry into force of this Charter in accordance with Article K;
d any declaration made in application of Articles A, paragraphs 2 and 3, D, paragraphs 1 and 2, F, paragraph 2, L, paragraphs 1, 2, 3 and 4;
e any amendment in accordance with Article J;
f any denunciation in accordance with Article M;
g any other act, notification or communication relating to this Charter.

In witness whereof, the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this revised Charter.

Done at Strasbourg, this 3rd day of May 1996, in English and French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe and to the Director General of the International Labour Office.

European Social Charter (Revised)

Strasbourg, 3.V.1996

Appendix

Scope of the Revised European Social Charter in terms of persons protected

1 Without prejudice to Article 12, paragraph 4, and Article 13, paragraph 4, the persons covered by Articles 1 to 17 and 20 to 31 include foreigners only in so far as they are nationals of other Parties lawfully resident or working regularly within the territory of the Party concerned, subject to the understanding that these articles are to be interpreted in the light of the provisions of Articles 18 and 19.

This interpretation would not prejudice the extension of similar facilities to other persons by any of the Parties.

2 Each Party will grant to refugees as defined in the Convention relating to the Status of Refugees, signed in Geneva on 28 July 1951 and in the Protocol of 31 January 1967, and lawfully staying in its territory, treatment as favourable as possible, and in any case not less favourable than under the obligations accepted by the Party under the said convention and under any other existing international instruments applicable to those refugees.

3 Each Party will grant to stateless persons as defined in the Convention on the Status of Stateless Persons done in New York on 28 September 1954 and lawfully staying in its territory, treatment as favourable as possible and in any case not less favourable than under the obligations accepted by the Party under the said instrument and under any other existing international instruments applicable to those stateless persons.

Part I, paragraph 18, and Part II, Article 18, paragraph 1

It is understood that these provisions are not concerned with the question of entry into the territories of the Parties and do not prejudice the provisions of the European Convention on Establishment, signed in Paris on 13 December 1955.

Part II

Article 1, paragraph 2

This provision shall not be interpreted as prohibiting or authorising any union security clause or practice.

Article 2, paragraph 6

Parties may provide that this provision shall not apply:

a to workers having a contract or employment relationship with a total duration not exceeding one month and/or with a working week not exceeding eight hours;

b where the contract or employment relationship is of a casual and/or specific nature, provided, in these cases, that its non-application is justified by objective considerations.

Article 3, paragraph 4

It is understood that for the purposes of this provision the functions, organisation and conditions of operation of these services shall be determined by national laws or regulations, collective agreements or other means appropriate to national conditions.

Article 4, paragraph 4

This provision shall be so understood as not to prohibit immediate dismissal for any serious offence.

Article 4, paragraph 5

It is understood that a Party may give the undertaking required in this paragraph if the great majority of workers are not permitted to suffer deductions from wages either by law or through collective agreements or arbitration awards, the exceptions being those persons not so covered.

Article 6, paragraph 4

It is understood that each Party may, insofar as it is concerned, regulate the exercise of the right to strike by law, provided that any further restriction that this might place on the right can be justified under the terms of Article G.

Article 7, paragraph 2

This provision does not prevent Parties from providing in their legislation that young persons not having reached the minimum age laid down may perform work in so far as it is absolutely necessary for their vocational training where such work is carried out in accordance with conditions prescribed by the competent authority and measures are taken to protect the health and safety of these young persons.

Article 7, paragraph 8

It is understood that a Party may give the undertaking required in this paragraph if it fulfils the spirit of the undertaking by providing by law that the great majority of persons under eighteen years of age shall not be employed in night work.

Article 8, paragraph 2

This provision shall not be interpreted as laying down an absolute prohibition. Exceptions could be made, for instance, in the following cases:

a if an employed woman has been guilty of misconduct which justifies breaking off the employment relationship;

b if the undertaking concerned ceases to operate;

c if the period prescribed in the employment contract has expired.

Article 12, paragraph 4

The words “and subject to the conditions laid down in such agreements” in the introduction to this paragraph are taken to imply inter alia that with regard to benefits which are available independently of any insurance contribution, a Party may require the completion of a prescribed period of residence before granting such benefits to nationals of other Parties.

Article 13, paragraph 4

Governments not Parties to the European Convention on Social and Medical Assistance may ratify the Charter in respect of this paragraph provided that they grant to nationals of other Parties a treatment which is in conformity with the provisions of the said convention.

Article 16

It is understood that the protection afforded in this provision covers single-parent families.

Article 17

It is understood that this provision covers all persons below the age of 18 years, unless under the law applicable to the child majority is attained earlier, without prejudice to the other specific provisions provided by the Charter, particularly Article 7.

This does not imply an obligation to provide compulsory education up to the above-mentioned age.

Article 19, paragraph 6

For the purpose of applying this provision, the term “family of a foreign worker” is understood to mean at least the worker's spouse and unmarried children, as long as the latter are considered to be minors by the receiving State and are dependent on the migrant worker.

Article 20

1 It is understood that social security matters, as well as other provisions relating to unemployment benefit, old age benefit and survivor's benefit, may be excluded from the scope of this article.

2 Provisions concerning the protection of women, particularly as regards pregnancy, confinement and the post-natal period, shall not be deemed to be discrimination as referred to in this article.

3 This article shall not prevent the adoption of specific measures aimed at removing de facto inequalities.

4 Occupational activities which, by reason of their nature or the context in which they are carried out, can be entrusted only to persons of a particular sex may be excluded from the scope of this article or some of its provisions. This provision is not to be interpreted as requiring the Parties to embody in laws or regulations a list of occupations which, by reason of their nature or the context in which they are carried out, may be reserved to persons of a particular sex.

Articles 21 and 22

1 For the purpose of the application of these articles, the term "workers' representatives" means persons who are recognised as such under national legislation or practice.

2 The terms “national legislation and practice” embrace as the case may be, in addition to laws and regulations, collective agreements, other agreements between employers and workers' representatives, customs as well as relevant case law.

3 For the purpose of the application of these articles, the term “undertaking” is understood as referring to a set of tangible and intangible components, with or without legal personality, formed to produce goods or provide services for financial gain and with power to determine its own market policy.

4 It is understood that religious communities and their institutions may be excluded from the application of these articles, even if these institutions are “undertakings” within the meaning of paragraph 3. Establishments pursuing activities which are inspired by certain ideals or guided by certain moral concepts, ideals and concepts which are protected by national legislation, may be excluded from the application of these articles to such an extent as is necessary to protect the orientation of the undertaking.

5 It is understood that where in a state the rights set out in these articles are exercised in the various establishments of the undertaking, the Party concerned is to be considered as fulfilling the obligations deriving from these provisions.

6 The Parties may exclude from the field of application of these articles, those undertakings employing less than a certain number of workers, to be determined by national legislation or practice.

Article 22

1 This provision affects neither the powers and obligations of states as regards the adoption of health and safety regulations for workplaces, nor the powers and responsibilities of the bodies in charge of monitoring their application.

2 The terms “social and socio-cultural services and facilities” are understood as referring to the social and/or cultural facilities for workers provided by some undertakings such as welfare assistance, sports fields, rooms for nursing mothers, libraries, children's holiday camps, etc.

Article 23, paragraph 1

For the purpose of the application of this paragraph, the term “for as long as possible” refers to the elderly person's physical, psychological and intellectual capacities.

Article 24

1 It is understood that for the purposes of this article the terms “termination of employment” and “terminated” mean termination of employment at the initiative of the employer.

2 It is understood that this article covers all workers but that a Party may exclude from some or all of its protection the following categories of employed persons:

a workers engaged under a contract of employment for a specified period of time or a specified task;

b workers undergoing a period of probation or a qualifying period of employment, provided that this is determined in advance and is of a reasonable duration;

c workers engaged on a casual basis for a short period.

3 For the purpose of this article the following, in particular, shall not constitute valid reasons for termination of employment:

a trade union membership or participation in union activities outside working hours, or, with the consent of the employer, within working hours;

b seeking office as, acting or having acted in the capacity of a workers' representative;

c the filing of a complaint or the participation in proceedings against an employer involving alleged violation of laws or regulations or recourse to competent administrative authorities;

d race, colour, sex, marital status, family responsibilities, pregnancy, religion, political opinion, national extraction or social origin;

e maternity or parental leave;

f temporary absence from work due to illness or injury.

4 It is understood that compensation or other appropriate relief in case of termination of employment without valid reasons shall be determined by national laws or regulations, collective agreements or other means appropriate to national conditions.

Article 25

1 It is understood that the competent national authority may, by way of exemption and after consulting organisations of employers and workers, exclude certain categories of workers from the protection provided in this provision by reason of the special nature of their employment relationship.

2 It is understood that the definition of the term “insolvency” must be determined by national law and practice.

3 The workers' claims covered by this provision shall include at least:

a the workers' claims for wages relating to a prescribed period, which shall not be less than three months under a privilege system and eight weeks under a guarantee system, prior to the insolvency or to the termination of employment;

b the workers' claims for holiday pay due as a result of work performed during the year in which the insolvency or the termination of employment occurred;

c the workers' claims for amounts due in respect of other types of paid absence relating to a prescribed period, which shall not be less than three months under a privilege system and eight weeks under a guarantee system, prior to the insolvency or the termination of the employment.

4 National laws or regulations may limit the protection of workers' claims to a prescribed amount, which shall be of a socially acceptable level.

Article 26

It is understood that this article does not require that legislation be enacted by the Parties.

It is understood that paragraph 2 does not cover sexual harassment.

Article 27

It is understood that this article applies to men and women workers with family responsibilities in relation to their dependent children as well as in relation to other members of their immediate family who clearly need their care or support where such responsibilities restrict their possibilities of preparing for, entering, participating in or advancing in economic activity. The terms “dependent children” and “other members of their immediate family who clearly need their care and support” mean persons defined as such by the national legislation of the Party concerned.

Articles 28 and 29

For the purpose of the application of this article, the term “workers' representatives” means persons who are recognised as such under national legislation or practice.

Part III

It is understood that the Charter contains legal obligations of an international character, the application of which is submitted solely to the supervision provided for in Part IV thereof.

Article A, paragraph 1

It is understood that the numbered paragraphs may include articles consisting of only one paragraph.

Article B, paragraph 2

For the purpose of paragraph 2 of Article B, the provisions of the revised Charter correspond to the provisions of the Charter with the same article or paragraph number with the exception of:

a Article 3, paragraph 2, of the revised Charter which corresponds to Article 3, paragraphs 1 and 3, of the Charter;

b Article 3, paragraph 3, of the revised Charter which corresponds to Article 3, paragraphs 2 and 3, of the Charter;

c Article 10, paragraph 5, of the revised Charter which corresponds to Article 10, paragraph 4, of the Charter;

d Article 17, paragraph 1, of the revised Charter which corresponds to Article 17 of the Charter.

Part V

Article E

A differential treatment based on an objective and reasonable justification shall not be deemed discriminatory.

Article F

The terms “in time of war or other public emergency” shall be so understood as to cover also the threat of war.

Article I

It is understood that workers excluded in accordance with the appendix to Articles 21 and 22 are not taken into account in establishing the number of workers concerned.

Article J

The term “amendment” shall be extended so as to cover also the addition of new articles to the Charter

---

C-deild – Útgáfudagur: 21. febrúar 2025